

# Sociionomen

PORTRÄTT: JOHANNA RASTAD ÄR NY VD FÖR HUMANA

KVALIFICERAT SOCIALT ARBETE OCH PSYKOTERAPI

#2  
2022

## VERKTYG

Så för du  
hälsofrämjande  
samtal

## TENDENS

Intresset för  
incelsajter ökar  
kraftigt

Filippa Ristorp blev  
först i landet att driva  
igenom ett utreseför-  
bud för att förhindra  
tvångsäktenskap.

# KÄMPAR MOT HEDERSVÅLDET

**Tema heder:** Vuxna som vågar se  
kan vara livsavgörande

ANNONS



# Finns här för dig

128 000 medlemmar i facket har redan försäkring hos oss. Vill du också ha rådgivning, guidning och försäkringar förhandlade för dig och dina kollegor?

Välkommen in i gemenskapen på [akademikerforsakring.se](https://akademikerforsakring.se)

**Akademiker  
försäkring**

Tänk dig – ett steg längre

På uppdrag av



Akademikerförbundet SSR

# Ny satsning på forskningen

Vi ska lyfta fram aktuella och relevanta studier med fokus på resultat och praktisk tillämpning.

**D**et sociala arbetet ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. Det är en viktig princip som nu också är på väg att skrivas in i socialtjänstlagen, enligt förslag i utredningen Framtidens socialtjänst. Socionomen har länge haft en ambition att vara en brygga mellan forskning och praktik och nu vill vi förstärka den rollen ytterligare. Från och med i vår kommer forskningen därför att beredas plats i varje nummer av Socionomen. Det blir en fast avdelning där vi ska lyfta fram aktuella och relevanta studier från svenska, och ibland även internationella, forskare, med fokus på resultat och praktisk tillämpning. Urvalet kommer att ske i samarbete med ett vetenskapligt redaktionsråd. Det här innebär att Socionomen inte längre tar emot vetenskapliga artiklar och i sin krönika på sidan 61 summerar Hans Swärd sina trettio år som forskningsredaktör för Socionomen.

**I DET HÄR NUMRET** kan du också läsa om hur arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck kan stärkas. Forskare uppskattar att så många som var tredje flicka med utlandsfödda föräldrar växer upp splittrade

mellan två olika normsystem: i skolan får de lära sig att i Sverige har alla har rätt att själva bestämma över sina liv, medan tongångarna hemma låter annorlunda. Deras frihet, tid och sociala liv kontrolleras i detalj av familjen och många växer upp i tron att barnkonventionen och de fri- och rättigheter de får lära sig om i skolan inte gäller dem. För de här barnen kan det vara livsavgörande att vuxna i deras omgivning ser, och vågar agera.

**MEN NÄR VÅLDET** är ett faktum är det svårt att skapa förändring. Familjebehandling fungerar nästan aldrig när det gäller hedersförtryck, enligt de experter Socionomen intervjuat. Det gör tidigt förebyggande arbete med normer och värderingar ännu viktigare, om vi vill skapa förändring på sikt. För inom några år kommer många av dagens tonåringar att själva vara föräldrar. Vilka normer vill vi att de ska föra vidare till sina egna barn?



Annika Sjöberg  
Chefredaktör



→ **VAD TYCKER DU?**

Hör av dig till mig med åsikter! [annika@socionomen.se](mailto:annika@socionomen.se)

# Socionomen

Socionomen är den ledande oberoende tidskriften för kvalificerat socialt arbete och psykoterapi. Den är prenumererad och utkommer med åtta nummer per år. Ägare är Akademikerförbundet SSR. Tidskriften Socionomen, A4, Bondegatan 21, 116 33 Stockholm  
Besök: Bondegatan 21 Telefon: 08-556 06 440

Socionomen ansvarar ej för inskickat material som inte är beställt.



**CHEFREDAKTÖR  
& ANSVARIG UTGIVARE**

Annika Sjöberg  
0706-58 88 95  
annika@socionomen.se



**WEBBREDAKTÖR  
& REPORTER**

Jenny Palmqvist  
0703-94 43 23  
jenny@socionomen.se



**FORSKNINGS-  
REDAKTÖR**

Hans Swärd,  
professor  
hans@socionomen.se



**ART DIRECTOR**

Louise Bååth  
louise@a4.se



**PSYKOTERAPI-  
REDAKTÖR**

Pia Litzell Berg,  
leg. psykoterapeut  
pia@socionomen.se

**FOTO OMSLAG**  
Joachim Nywall

**PRODUKTION**  
A4 Text & Form

**SKRIBENTER**

Tim Andersson  
Jennie Aquilonius  
Fredrik Söderlund  
Anne Ralf Hållbus  
Jenny Palmqvist

**REDAKTIONSRÅDET**

består av yrkesverk-  
samma personer inom  
socialt arbete. Kontakt-  
uppgifter finns på  
socionomen.se



**SOCIONOMEN.SE**

Nyheter och fördjupning om  
socialt arbete och psykoterapi

**PRENUMERATION**

Akademikerförbundet SSR  
08-617 44 00, knappval 5  
prenumeration@akademssr.se  
Prisuppgifter och info finns på  
socionomen.se/prenumerera/

**ANNONSBOKNING**

AdSales Group AB  
Barbara Marsella  
barbara@adsales.se  
08-580 80 419, 072-322 54 19  
Utgivningsplan på  
socionomen.se/annonsera/

**TRYCKERI**

Norra Skåne Offset,  
ISO 14001- och  
ISO 9001-certifikat.  
Socionomen finns även som  
taltidning. Kontakta redaktionen  
för information.



**Akademikerförbundet SSR**

## 09 I KORTHET

**Aktuellt:** Viktigt att följa upp unga med depression och ångestsyndrom.

## 16 TENDENS

**Tendens:** Intresset för incelsajterna har bokstavligen exploderat.

## 20 FARLIGA FAMILJEBAND

**Tema:** Nya lagar skapar större möjligheter i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

## 34 SAMTAL FÖR HÄLSA

**Verktyg:** Så för Mia Börjesson hälsofrämjande samtal.



FOTO: YLVA SUNDGREN

Johanna Rastad, vd för Humana.

## 38 JOHANNA RASTAD

**Porträttet:** Hon brinner för att förfina sätten att mäta resultat, för att förstå vilken insats som behövs var.

## 50 SOCIALT ARBETE MED HÄST

**Bildreportaget:** Med hästarnas hjälp kan Christina Carlsson få en djupare kontakt med klienter.

## 61 KRÖNIKA

**Hans Swärd:** 30 år med ett forskningssupplement. ”Ett stort tack till er alla.”

### ALLTID I SOCIONOMEN

46 ÖVERBLICK 48 C-UPPSATSTÄVLINGEN  
56 DEBATT 58 SETT, LÄST HÖRT 66 KRYSS



FOTO: ADAM HUMLESOL

Vi är rådgivare till ägare och ledare i  
vårdförstag (SoL/LSS)

När du är  
på väg mot  
framgång och  
resultat...



...ökar vi dina  
möjligheter att  
lyckas!

0703-10 70 52



Peter Kult  
0703-10 70 52  
[peter@omsorgsutvecklarna.se](mailto:peter@omsorgsutvecklarna.se)

Fredrik Ewerlöf  
0705-48 98 38  
[fredrik@omsorgsutvecklarna.se](mailto:fredrik@omsorgsutvecklarna.se)

# I korthet

TEXT: JENNY PALMQVIST

**S** FLER NYHETER  
FÖLJ FLÖDET PÅ  
SOCIONOMEN.SE

FOTO: GETTY IMAGES



## Kartläggning ska ge ökad kunskap om socialt fältarbete

**SAMLAD BILD.** Cirka 60 procent av landets kommuner hade minst en fältverksamhet i juni 2021, enligt Socialstyrelsens första stora kartläggning Socialt fältarbete med barn och unga. Kartläggningen ska ge kunskap om omfattning, organisation och arbets sätt i socialt fältarbete där barn och unga är målgrupp, och i förlängningen är syftet ökad kunskap inom området.

Idag saknas en samlad bild på nationell nivå över fältarbetets organisering. Samtidigt pekas fältarbetare ut som en synlig och effektiv åtgärd mot gängkriminalitet.

I arbetet med att identifiera vilka barn och unga som är i riskzonen att hamna i en ogynnsam utveckling, möter fältarbetarna allt från vanliga tonårsbekymmer till våld i nära relationer och kriminalitet.

En stor utmaning är svårigheten att nå vissa grupper. Många rör sig inte på de arenor där fältarbetare verkar. Grupper som nämns är barn och unga i kriminalitet, och/eller med missbruksproblem, barn och unga som lever i hederskontext, samt unga i familjer med hög socioekonomisk standard.

## Ny serie ska stötta unga på nätet

**UPPHOVSRÄTT.** Är man ansvarig för allt man lägger upp i sociala medier? Får föräldrar lägga ut bilder på sina barn utan tillåtelse? Statens medieråds nya programserie Lilla upphovsrättsfrågan tar upp aktuella frågor som rör barns och ungas medieanvändning med fokus på upphovsrätt. Serien riktar sig till barn på låg- och mellanstadiet, deras pedagoger och vårdnadshavare.

# 1 470 000

Så många brott anmäldes 2021 enligt BRÅ, vilket är en minskning med 84 400 brott föregående år.

## Kalendarium

### 18 mars

**Systematisk uppföljning inom socialtjänsten**

**Seminarium.** SKR, Socialstyrelsen och de regionala samverkans- och stödstrukturerna (RSS:er) bjuder in till ett webinarium med fokus på individbaserad systematisk uppföljning inom socialtjänsten.

**Info:** [skr.se](http://skr.se)

### 30 mars

**Förebygg och hantera hot och våld i arbetslivet**

**Seminarium.** Vilken roll har chefen i att förebygga och hantera hot, våld och trakasserier i arbetslivet? Och vilka krav kan du ställa på din arbetsgivare?

**Info:** [akademssr.se](http://akademssr.se)

### 7-8 april

**Råd för framtiden**

**Konferens.** Råd för framtiden är Brottsförebyggande rådets nationella konferens om lokalt brottsförebyggande arbete.

**Info:** [bra.se](http://bra.se)

C-uppsats-tävlingen fortsätter på sidan 50.



ILLUSTRATION: GETTY IMAGES

## Viktigt att fånga upp unga med depression och ångestsyndrom

**UNGDOMAR.** Barn och unga som insjuknar i depression eller ångestsyndrom löper större risk att hamna utanför arbetsmarknaden som vuxna. Det visar Socialstyrelsens första stora uppföljning av barn i åldrarna 10 till 17 år, och unga vuxna i åldrarna 18 till 24 år, som nydiagnostiserades med tillståndet år 2008. Gruppen riskerar framtida svag etablering på arbetsmarknaden, med inkomster huvudsakligen från

sjukpenning, ekonomiskt bistånd och sjuk- eller aktivitetsersättningar.

Resultaten aktualiserar inte bara behovet av förebyggande insatser, utan även att efterföljande vård och stöd är adekvat och präglas av långsiktighet. Gruppen har också större risk att begå suicid eller avlida av andra orsaker.

Ökad kunskap om konsekvenserna kan visa vilka insatser och vilket stöd som behövs för dem som insjuknar.

” Socialtjänsten är inte tillräckligt tillgänglig i dag.”

**Socialstyrelsens** generaldirektör Olivia Wigzell uttalar sig om ryktesspridningen om att socialtjänsten skulle omhänderta barn mot föräldrars vilja. Hon menar att socialtjänsten måste bli tillgänglig på ett modernt sätt, upprätta dialog och informera om vad man gör och i hur man bokar tid.

## Samtal till självmordslinjen ökar

**FLER SAMTAL.** Under 2021 tog Minds Självmordslinje emot 80 000 samtal, vilket är en ökning med 37 procent mot 2020, då självmordslinjen tog emot 58 000 samtal från människor i kris.

De vanligaste samtalsämnena var självmordstankar, ångest, nedstämdhet och ensamhet. Psykisk ohälsa är särskilt märkbar bland personer som saknar sysselsättning eller lever i socioekonomisk utsatthet. Innehållet i samtalen har inte förändrats nämnvärt under pandemin men antalet samtal har ökat avsevärt.



Fotnot: I mitten av 2019 förstärktes bemanningen på självmordslinjen



## Stödlinjen ungarelationer växlar upp

**VÅLD I NÄRA RELATIONER.** För tre år sedan öppnade en chattbaserad motsvarighet till Kvinnofridslinjen och Välj att sluta-linjen, men riktad till unga. Chatten har tagit emot tusentals stödsökande mellan 15 och 20 år – huvudsakligen utsatta tjejer och fått bekräftat att killars våld mot tjejer är ett stort samhällsproblem. Nu utökas därför chattverksamheten.

# ”Naturen blir en medterapeut”

**Att jobba med barn via skärm håller inte, tänkte psykoterapeuten Ulrika Ernvik när pandemin bröt ut, istället tog hon med sig familjerna ut i naturen. Där öppnade sig en ny värld.**

Ekopsykoterapi har rötter i 70-talet och är en filosofisk form av psykoterapi som utgår från människans behov av en nära relation till naturen för en god psykisk hälsa. En bruten relation till naturen kan till viss del förklara psykisk ohälsa enligt filosofin.

Covid-våren 2020 styrdes familjeterapin på vårdcentralen där psykoterapeuten Ulrika Ernvik arbetar, snabbt om till digitala möten. Hon var bekant med begreppet ekopsykoterapi sedan tidigare och bestämde sig för att testa.

– Vårdcentralen ligger fantastiskt med skog, sjö och stigar bredvid. Jag kände att det var läge att prova och en helt ny värld öppnade sig.

#### **På vilket vis?**

– När vi tar terapin ut i skogen ser man hur axlarna sänks på folk. Samtalen flyter bättre när vi kan varva dem med rörelse. Naturen blir en medterapeut. Jag kan backa, vara tyst och se vad som händer.

#### **Vad är den största skillnaden mot att vara inomhus?**

– Mina patienter blir mina medvandrare. Jag har fortfarande ansvar för att leda processen så att vi jobbar med det som är viktigt för familjen, men vi utforskar och lär oss tillsammans av naturen. Många knutar löser också upp sig av sig självt – något händer med oss och det vi kämpar med när vi rör på oss och när vi är i naturen.

#### **Varför hålls inte fler terapisaftal utomhus?**

– Tilltron till att lösa problem sittande i små rum är djupt rotad. Det är något vi lär oss redan när vi börjar skolan som barn. Lösningen är inte att plocka ut alla terapeutiska samtal utomhus och det passar långt från alla patienter, men med tanke på vad vi vet idag är det konstigt att vi inte tar ut fler samtal i naturen.

**Jenny Palmqvist**

#### → **Ulrika Ernvik**

**BOR:** Mariestad

**GÖR:** Socionom och leg psykoterapeut.

**AKTUELL:** Med boken *Ekopsykoterapi – psykoterapi i och med naturen för vuxna och barn*. Släpps på Studentlitteratur under våren.

# Klient ny tränare för dotterns lag

**DILEMMA:** Som handläggare på liten ort stöter jag ibland ihop med klienter utanför jobbet. Oftast går det bra men nu har min dotters nya fotbollstränare visat sig vara pappan i ett ärende jag nyligen utrett där det fanns misstanke om våld i hemmet. Det kunde inte bevisas, men jag tycker det känns väldigt olustigt. Vad kan jag göra?

**SVAR:** Här finns två konflikter, dels en rollkonflikt mellan det privata och det professionella, dels en osäkerhet om hur en viss person är och kommer att agera i relation till mitt barn.

Först av allt så har vi troligen två personer som är obekväma i situationen och som behöver positionera sig till varandra i det nya sammanhanget. Eftersom handläggaren hade maktposition i det sammanhang de tidigare möttes i är det rimligt att denna person nu tar initiativ till den nya relationen.



Kerstin Svensson

FOTO: PRIVAT

I idealfallet skulle en lite lättsam kommentar, när ingen annan hör, om att nu möts vi igen i ett helt annat sammanhang och nu är det andra saker i fokus, kunna vara en öppning. Kanske direkt följt av kommentarer om fotboll, eftersom det är vad som är i fokus i detta sammanhang.

Det framgår inte av beskrivningen att det är pappan som varit den våldsamme förövaren, om så är fallet är det viktigt att komma ihåg att våld vanligen är situationellt betingat, det uppstår i vissa situationer, olika för olika personer. Eftersom utredningen inte ledde till någon fördjupning, är det inte bara oklart om våld förekommit utan också när eller hur den eventuella förövaren tagit till våld.

Som förälder kan det i den uppkomna situationen finnas anledning att bli mer aktiv i dotterns fotbollsengagemang. Kanske vara med vid träningar, matcher etc. för att få inblick i hur fotbollsträningen funkar, och upprätthålla relationen till tränaren helt som ett gemensamt intresse i fotboll. Det kan ju visa sig att fotbollstränaren är riktigt bra.

Att inte ta saker för givet är grundläggande både i livet och i socialt arbete. Det behövs en balans mellan försiktighet och tro på människor i alla möten mellan personer som inte känner varandra, blandat med vetskapen om att människor är föränderliga och att det inte finns "onda" och "goda" människor.

**Kerstin Svensson** professor i socialt arbete vid Lunds universitet.

## "Chefen tar inte min rädsla på allvar"

**DILEMMA:** Jag har en klient som jag upplever hotfull. Inget konkret har hänt, utan det är min känsla. Men jag tycker inte att min chef tar mig på allvar när jag berättat detta. Vad kan jag göra?

**SVAR:** Först bör du återigen ta upp frågan med din arbetsgivare och hänvisa till de regler som finns. Enligt föreskriften Våld och hot i arbetsmiljön har arbetsgivaren en skyldighet att utreda de risker för våld eller hot som finns i arbetet, och vidta de åtgärder som krävs. Det ska till exempel finnas särskilda säkerhetsrutiner och erbjudas utbildning. En annan föreskrift som kan vara användbar heter Första hjälpen och krisstöd.

I frågan framgår att det ännu inte hänt något konkret, men tröskeln i arbetet är lägre än i brottsbalkens bestämmelse om olaga hot. Arbetsgivaren har en skyldighet att utreda om det föreligger hot, och om det finns en risk för våld, även om det inte handlar om olaga hot i brottsbalkens mening.

Är du inte nöjd med de åtgärder som vidtagits så kontakta ditt skyddsombud som kan driva frågan. Skyddsombuden har enligt 6 kap. 6 a § arbetsmiljölagen en exklusiv rätt att begära arbetsmiljöåtgärder av arbetsgivaren. Är man som skyddsombud inte nöjd med arbetsgivarens svar, eller om arbetsgivaren inte svarar på begäran, kan man begära Arbetsmiljöverkets ställningstagande.

**Jonas Hamark**, jurist på Arbetsmiljöverket



Jonas Hamark

FOTO: PRIVAT



Bostad med särskild service för människor  
med psykisk ohälsa enligt SoL  
12 lägenheter med eget boende  
Män och kvinnor över 18 år  
Psyksiska funktionsnedsättningar  
Individanpassat med individuella scheman  
KBT och MI  
Tillgång till personal dygnet runt  
Sjuksköterska

[www.hinriksgarden.se](http://www.hinriksgarden.se)  
[peo.holmstrom@siljansnyckeln.se](mailto:peo.holmstrom@siljansnyckeln.se)  
[britt-marie@siljansnyckeln.se](mailto:britt-marie@siljansnyckeln.se)



Killar mellan 12 år och 20 år  
Neuropsykiatriska funktionshinder  
Socialt dysfunktionell situation  
Utredning och behandling  
Litet HVB i Orsa  
KBT, MI, ART och lågaffektivt bemötande  
Personal dygnet runt  
Tillgång till psykiatriker, psykolog, socionom  
Arbetsterapeut och sjuksköterska  
[www.orionorsa.com](http://www.orionorsa.com)  
[joel.andersson@orionorsa.se](mailto:joel.andersson@orionorsa.se)



Nyckeln är ett hemtrevligt behandlingshem i Mora med åtta platser. Vi hjälper tjejer i åldern 16 – 24 år med psykisk ohälsa.

Vi använder Kognitiv beteendeterapi (KBT) och Dialektisk beteendeterapi (DBT) som metod och erbjuder både behandling och utredning. Behandlingen utgår från ett strukturerat veckoschema och utformas utifrån den enskildas behov. Vi erbjuder bland annat aktivitetsgrupp, friskvård, färdighetsträning, relationsgrupp och särskilda helgaktiviteter.

I verksamheten arbetar socionomer, beteendevetare, arbetsterapeut, psykologer, alkohol- och drogterapeut, utbildade behandlingsassistenter med lång erfarenhet samt specialistläkare i psykiatri. Vi har vaken nattpersonal.

Vi återkopplar med månadsrapport utifrån BBIC och utvärderar behandlingen med ett flertal skattningsskalor, samt vid uppföljning av genomförandeplanen. Vi har möjlighet att ta emot placeringar med kort varsel och kan vara behjälpliga med transport. Välkomna att höra av er för mer information!

[www.behandlingshemmetnyckeln.se](http://www.behandlingshemmetnyckeln.se)  
[johan.krumlinde@siljansnyckeln.se](mailto:johan.krumlinde@siljansnyckeln.se)





## → Demonstration mot socialtjänsten

**SPRIDNINGEN AV FALSKA** rykten och desinformation om att socialtjänsten omhändertar barn på lösa grunder nådde nya proportioner. Väckodinerade kampanjer i sociala medier hävdade att socialtjänsten kidnappar muslimska barn i syfte att omvända dem till kristna. Reaktionen blev starka runt om i världen.

I Sverige hölls demonstrationer runt om i landet, bland annat utanför riksdagen i Stockholm som på bilden, och hot och hat riktades även mot enskilda socialsekreterare, trots att imamer i Sverige och även andra Europeiska länder har gått ut offentligt och tagit avstånd från ryktena.

Händelserna sätter fokus på socialsekreterares utsatta roll. Akademikerförbundet SSR menar att skyddet för socialsekreterare måste stärkas, till exempel genom möjligheten att få skyddade personuppgifter med anledning av sin yrkesutövning.



cc  
stulit  
na barn  
julkort  
i samråd

Vi vill  
ha  
våra barn  
#stop  
kidnapping  
our  
children

Handwritten text on a cardboard sign, partially obscured by a smartphone held in the foreground.

Ryktesspridningen tog snabbt fart i sociala medier.

ANNONS



# Autism, ASD och annan NPF-problematik



## Placeringsförfrågan 010-16 00 676

[www.insikten.info](http://www.insikten.info)

Insikten är ett företag som erbjuder vård och behandling till barn och ungdomar med autism, autismspektrumtillstånd och andra neuropsykiatriska funktionsvariationer. Vår verksamhet bygger på tanken att varje barn och ungdom som placeras hos oss ska få bästa möjliga behandling och en meningsfull utveckling till det bättre.

Vi utvecklar vår verksamhet med det tydliga målet att verksamhetens processer och rutiner ska utformas så att de på bästa sätt bidrar till de behandlingsresultat som vi vill uppnå och vi höjer målmedvetet personalens kompetens.

Idag bedriver Insikten HVB och konsulentstödd familjehemsverksamhet. Vi står aldrig stilla utan att vi befinner oss i ständig utveckling. I båda verksamheterna har vi samma inriktning och det innebär att vi kan dela kompetens och erfarenheter.

*Nyhet!*

**HVB**

med fyra platser  
för pojkar 10-13 år  
öppnar i april

**Familjehem**

för barn och ungdomar

**HVB**

för pojkar 14-19 år

**SVERIGE  
– VÄRLDENS  
MEST  
INCELTÄTA  
LAND?**



## Antalet besökare på världens incelsajter har exploderat, och enligt FOI är väldigt många av dem svenskar. Hur ska trenden vändas då männen får det allt svårare på relationsmarknaden?

AV TIM ANDERSSON ILLUSTRATION GETTY IMAGES

**T**ror du att personlighet har betydelse när kvinnor väljer partner? I så fall har du tagit det blå pillret. Väljer du i stället det röda så ser du verkligheten som den är: genetiskt riggad till männens nackdel. Sedan kvinnan blev ekonomiskt självständig söker hon sig – enligt sin natur – till den snyggaste partnern, med resultatet att 80 procent av kvinnorna är ute efter 20 procent av männen.

Sedan har vi det svarta pillret. De modiga män som sväljer det inser, till skillnad från de ”rödpyllrade”, att det inte finns någon som helst väg ut ur det ofrivilliga celibatet.

– Varken plastikoperationer eller pengar kan hjälpa dig. Har du dragit nitlotten i det genetiska lotteriet kommer du aldrig att kunna få en kvinna. Det är så man ser på det, förklarar Lisa Kaati, forskare på FOI och Stockholms universitet som studerar incelkulturen på nätet.

Kvar för de svartpillrade finns hopplöshet, kvinnohat och ibland – våld. Oftast riktar de det mot sig själva, men vid något tillfälle också mot andra. De senaste åren har vi internationellt varit med om en rad uppmärksammade attentat som kan kopplas till incelkulturen, vilken byggt sin fantasifulla pillermetaforik på de dystopiska Matrix-filmerna.

Det svarta alternativet kan verka beskt, men faktum är att det just nu är en skenande efterfrågan på det: vi ser en explosiv tillväxt på de stora incelforumen.

I december 2019 hade de största sajterna 40–50 000 besökare.



Lisa Kaati  
FOTO: PRIVAT



Andreas Gustavsson  
FOTO: PRIVAT

Nu har den siffran ökat till över 2 miljoner – samtidigt som antalet plattformar mångdubblats. Om det tidigare handlade om tre stora forum finns det nu mellan tio och tjugo stycken, bland vilka flera har radikaliserats ytterligare i jargongen kring hat och våld, berättar Lisa Kaati.

– Vad den här snabba ökningen beror på vet vi inte. Men man kan ju tänka sig att den stora uppmärksamhet som kulturen fått har lockat många nya personer.

Också svenskar lockas. Hur många incels det finns i Sverige är oklart, men enligt Lisa Kaati ligger vi i topp fem vad gäller besökare på de tre största plattformarna, och vi kan rent av vara världens mest inceltäta land. En förklaring är, enligt Lisa Kaati, vår digitala kompetens.

Ännu har vi inte haft något incel-attentat i vårt land, men säkerhetspolisen har identifierat just ensamagerande gärningspersoner radikaliserade på nätet som ett säkerhetsshot, berättar Lisa Kaati.

– Incelforumen har en våldsuppviglande kultur, där man hyllar tidigare våldsvverkare. Just detta kan utgöra en stor lockelse för en del: man kan bli en hjälte. Över lag är de här miljöerna väldigt toxiska. Så det finns absolut en risk att individer som tillbringar stor tid där blir inspirerade.

**SÅ HUR SKA SAMHÄLLET** nå de här mycket isolerade och ensamma personerna? Kan en myndighet som socialtjänsten ha en funktion? Ja, det menar Andreas Gustavsson på Tidningen ETC, som infiltrerat incelsgrupper och skrivit mycket om ämnet. En del incels har arbete, men enligt hans erfarenheter befinner sig många långt bort från arbetsmarknaden. ►

## Begreppet myntades av en kvinnlig student

• "Incel" är en förkortning av "involuntary celibacy" – ofrivilligt celibat. Begreppet myntades av en kvinnlig kanadensisk student 1993, som skapade en mejllista för alla som led av ensamhet och som inte lyckats inleda romantiska eller sexuella relationer. I dag utgörs dock incelkulturen nästan uteslutande av heterosexuella män, och kvinnohat är ett vanligt inslag på de stora sajterna. Kulturen lever i huvudsak på nätet, men vi har sett en rad spektakulära våldsdåd av incels det senaste decenniet. Det kanske mest uppmärksammade begicks av Elliot Rodger, en 22-årig man som år 2014 dödade sex personer och skadade fjorton. I en video som han lade upp innan attacken uttryckte han en besvikelse över att aldrig ha haft sex, och hur han skulle hämnas genom att döda kvinnor och sexuellt aktiva män.

► – Det handlar om ett permanent tillstånd av försörjningsstöd. Många är i princip förtidspensionerade. Jag har endast träffat en enda person som lyckats ta sig ur det här. Hans föräldrar skaffade sig insyn och bröt hans vanor totalt, skickade honom till psykolog och förbjöd honom sociala medier.

Relationen till myndigheter, däribland socialtjänsten, är nästan aldrig konstruktiv, berättar Andreas Gustavsson. Och det är för övrigt inte ens säkert att myndighetspersoner som är i kontakt med en incel förstår problematiken. Lisa Kaati uppmanar därför till en viss bildning inom fältet.

– Är man inte insatt i den där rätt speciella begreppsvärlden kan en sådan här person framstå som helt galen. För att kunna hjälpa honom måste man alltså känna till en del grundläggande föreställningar och ord.

De olikfärgade pillren är ett exempel. Andra vanliga termer är "Stacy" (en väldigt attraktiv kvinna), "Chad" (den idealiska mannen – attraktiv och maskulin).

Andreas Gustavsson vill se ett större arbete vad gäller att fånga upp dessa individer redan i mycket tidig ålder. Där har funktioner i skolan, som lärare

” Jag ser framför mig att skola i dialog med föräldrar kopplar in BUP, socialtjänst och så vidare. ”

och kuratorer, en viktig uppgift, menar han. Han efterfrågar också en högre grad av samarbete för att hejda utvecklingen.

– När det handlar om gängkriminalitet skriker olika instanser och myndigheter efter mer samverkan – samma sak tror jag skulle vara nyckeln här. Jag ser framför mig att skola i dialog med föräldrar kopplar in BUP, socialtjänst, och så vidare.



Stefan Krakowski  
FOTO: PRIVAT

**PROBLEMET MED** incels är dock mer komplicerat än att det går att lösa med punktmarkering av enskilda individer. Det menar Stefan Krakowski, psykiater och författare till boken Incel – om ofrivilligt celibat och en mansroll i kris, där han har djupintervjuat svenska incels.

Stefan Krakowski vill först och främst korrigera schablonbilden. Något utbrett kvinnohat har han inte mött i den svenska gruppen. Desto mer av självhat. Och det har många orsaker: i bakgrunden kan det finnas sådant som övergivenhet, avvikande personlighet och mobbning. Neuropsykiatriska diagnoser är vanliga.

Men han vill samtidigt lyfta fenomenet från individperspektivet och sätta in det i kontexten av en större samhällsförändring, där män förlorar privilegier och nu dessutom halkar efter kvinnorna i flera viktiga avseenden.

– Vi har en utveckling med fallande skolresultat, där flickor har bättre betyg i både grundskolan och på gymnasiet och faktiskt i samtliga ämnen. Om vi i stället tittar på den högre nivån så utgörs nästan alla akademiska utbildningar av en majoritet av kvinnor, säger han.

Att kvinnor drar ifrån utbildningsmässigt får flera konsekvenser, berättar Stefan Krakowski. Dels innebär det att de lämnar landsbygden. Här har han aktuell forskning bakom sig. En ny studie av ekonomiforskarna Peter Gladoic Håkansson och Peter Karpestam på Malmö universitet konstaterar att genussgapet på landsbygden växer på nytt, efter att under 90-talet ha krympt.

En annan konsekvens är att möjligheterna för kärleksrelationer mellan män och kvinnor minskar ytterligare.

– Kvinnor tenderar nämligen att välja partner med högre socioekonomisk status än sig själva, medan män väljer ”nedåt”. Vi har det mönstret också i ett så jämförbart land som Sverige. Allt fler välutbildade kvinnor får alltså allt färre män som matchar dem, säger Stefan Krakowski.

Det finns med andra ord konturer av en materiell verklighet bakom incelkulturens ibland bisarra föreställningar om kön och samhälle – vissa män har verkligen fått det svårare på relationsmarknaden. Och om vi till allt detta lägger det allmänna mansöverskottet så måste vi konstatera: den växande gruppen av incels kan inte enkelt avfärdas som några få galna, kvinnohatande individer för säkerhetspolisens att ta hand om.

Det må vara det verkligt beska pillret, för ett samhälle som redan kämpar med polarisering.

Även Stefan Krakowski efterfrågar insatser från skola, sjukvård och myndigheter.

Men för att komma till rätta med problemet krävs också en mental omställning, säger han – männen måste acceptera att det inte är 50-tal längre.

– Vi befinner oss i ett unikt skede av kvinnlig frigörelse. Snart kommer kvinnor att tjäna mer än män, och de kan nu även skaffa barn utan en partner.

Oberoendet ställer helt nya krav på mannen i en relation.

Det är en verklighet som vi alla måste ta ställning till, säger Stefan

Krakowski. ◀

## Liten ordlista:

- **Coping:** Att leva med att vara incel. Används ibland för att markera självbedrägerier, som att gå på gymmet eller operera näsan med hopp om förbättring av ens situation.

- **Decile scale:** En persons utseende bedöms på en skala från 1 till 10, där 10 är mest attraktiv. Kallas ibland också för ”PSL-skalan”.

- **Incel:** Person som lever i ofrivilligt celibat, som aldrig, eller åtminstone inte på mycket lång tid, har haft sex. En 4 eller lägre på decile-skalan.

- **Looksmatch:** När en kvinna och en man har samma poäng på decile-skalan så är de varandras looksmatch.

- **-maxxing:** Looksmaxxing handlar om att förbättra utseendet, moneymaxxing om att se till att ha mycket pengar, och drugmaxxing om självmord via överdos av narkotika.

- **Melvin:** en oattraktiv man – närmare bestämt en 4 på decile-skalan.

- **Tanner:** En man som är något mer attraktiv än Melvin.

- **Brad:** En man som är mer attraktiv än genomsnittet.

- **Chad:** Den idealiske mannen, snygg och maskulin, som aldrig behöver anstränga sig för att få kvinnor.

- **Femoid:** Kvinna.

- **Roping:** att begå självmord

- **ER:** självmord–massmord, efter Elliot Rodgers, en amerikansk incel som dödade sex personer och skadade 14 andra i ett attentat 2014.

Källa: FOI.



# FARLIGA FAMILJEBAND



För unga som lever under hedersförtryck kan vuxna som ser bli livsavgörande. Men ärendena liknar inga andra och för att hjälpa krävs särskild kunskap.

AV **JENNIE AQUILONIUS** ILLUSTRATION **JENS MAGNUSSON**



## TEMAINNEHÅLL

Heder

### FÖRDJUPNING

Kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck växer. **22**

### KURATORNS RÅD

"Det är viktigt att prata om att det inte är deras fel." **25**

### VÅLDET I SIFFROR

Var tredje flicka med utlandsfödda föräldrar uppges vara drabbad. **26**

### "NÅGON STYRDE BARNET"

Kunskap om heder fick Filippa Ris-torp att förstå barnets situation. **28**

### PANELEN

Så vill hedersdrabbade att samhället agerar. **32**



**H**edersrelaterat våld och förtryck är ett allvarligt samhällsproblem. Det konstaterar regeringen, som under de senaste åren genomfört en rad åtgärder för att stärka arbetet mot hedersförtrycket. Den 1 juni 2022 blir hedersförtryck till exempel ett eget brott, man har infört möjlighet att utfärda utreseförbud för att förhindra att barn förs utomlands för att giftas bort eller könsstympas och barnäktenskap har blivit ett eget brott.

Vanligen är det föräldrar och andra närstående som utövar hedersrelaterat våld och förtryck mot det egna barnet, oftast döttrarna, men också söner och kärlekspartners drabbas. Det är ett sätt att kontrollera flickors sexualitet.

– Oskuldsidealet är en pelare i hederskulturen, säger Devin Rexvid, som forskar om hedersförtryck och socialarbetares professionsutövning vid Stockholms universitet.

För att upprätthålla oskuldsidealet finns en rad kontrollmekanismer, förklarar han. Könssegregation håller tjejer och killar åtskilda. Barn- och tvångsäktenskap ser till att dottern blir gift innan hon hinner förälska sig i fel person och könsstympning ska få flickor att förknippa sitt kön med smärta och vanheder. Föräldrarna begränsar dotterns tillvaro – hon får inte bestämma vad hon ska ha på sig, hon måste gå hem direkt efter skolan och hjälpa till hemma, hon får inte ha kärleksrelationer, killkompisar, sex före äktenskapet, fritidsintressen eller bestämma vem hon ska gifta sig med.

Om en flicka bryter mot hedersnormerna, eller om det uppstår ett rykte att hon gör det, hotas familjens heder. För att få flickan att anpassa sig utsätter familjen henne för socialt, psykiskt och fysiskt våld.

– En del får inte sitta med vid matbordet och familjen nämner inte deras namn. De kan bli bortgifta eller skickas på uppfostringsresor till släktingar i hemlandet.

I vissa fall anser familjen att det enda sättet att återupprätta sin heder är att döda dottern.

Bröder och manliga kusiner åläggs tidigt an-

” Både pojkar och flickor behöver få information om sina fri- och rättigheter och stöd att utveckla kritiskt tänkande. ”

svar att kontrollera sina systrar. Om de missköter sitt uppdrag kan även de bli bestraffade, förskjutna, bortgifta och skickas på uppfostringsresor. Hbtqi-personer utsätts också för omvändelseförsök.

**DEN SOM MISSTÄNKER** att ett barn är utsatt måste undersöka hur begränsningarna ser ut och vilka konsekvenserna blir om barnet inte följer dessa. Två frågor som är bra att ställa är: Vad måste du göra som du inte vill göra? Och vad vill du göra som du inte får göra?

– Både pojkar och flickor behöver få information om sina fri- och rättigheter och stöd att utveckla kritiskt tänkande, samt att bli självständiga individer.

Begränsningarna är kraftiga och det finns inte mycket socialtjänsten kan göra för att förändra barnens situation i vardagen. Därför är det viktigt att samverka med skolan och förskolan, som har större möjligheter att skapa frizoner för flickorna.

– Socialtjänsten skulle kunna sätta in en kontaktperson som kan följa med på aktiviteter som flickan inte får göra själv. Det ger också flickan möjlighet att prata om sin situation. Men det är inte självklart att föräldrarna tillåter det.

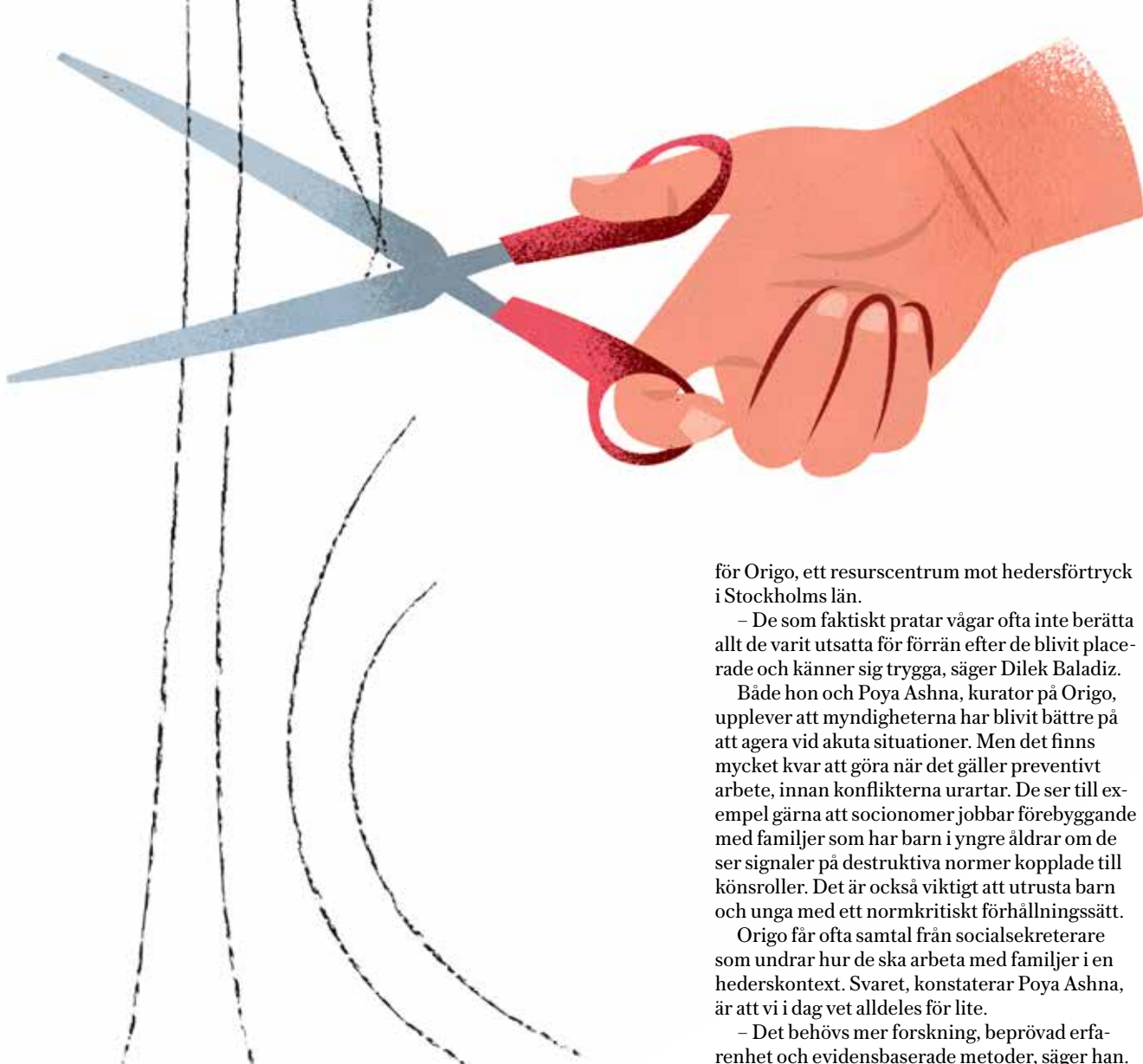
**I KONTAKTEN** med familjen gäller det att vara försiktig. Våldet kan öka om det kommer fram att barnet haft kontakt med socialtjänsten eftersom det ses som en vanhedrande handling att berätta för utomstående.



Devin Rexvid



Sabina Landstedt



Det förklarar Sabina Landstedt, stödsamordnare på den ideella organisationen GAPF, Glöm aldrig Pela och Fadime. Det finns många fall där barn blivit bortförda efter att de haft kontakt med socialtjänsten.

– Involvera eller informera inte föräldrarna i första skedet, förrän du har pratat ordentligt med den utsatta och sett till att barnet har skydd, säger Sabina Landstedt.

Det är också viktigt att försäkra sig om att det är tryggt i rummet, tillägger hon. I flera ärenden där socialtjänsten kallat barn till samtal har föräldrarna fått kännedom om mötet. Flickorna tvingas då ha sin telefon på och kan inte berätta öppet om sin utsatthet.

**MÅNGA BARN** och unga söker inte stöd och vågar inte berätta om våldet de är utsatta för. Det berättar Dilek Baladiz, som är verksamhetschef

för Origo, ett resurscentrum mot hedersförtryck i Stockholms län.

– De som faktiskt pratar vågar ofta inte berätta allt de varit utsatta för förrän efter de blivit placerade och känner sig trygga, säger Dilek Baladiz.

Både hon och Poya Ashna, kurator på Origo, upplever att myndigheterna har blivit bättre på att agera vid akuta situationer. Men det finns mycket kvar att göra när det gäller preventivt arbete, innan konflikterna urartar. De ser till exempel gärna att socionomer jobbar förebyggande med familjer som har barn i yngre åldrar om de ser signaler på destruktiva normer kopplade till könsroller. Det är också viktigt att utrusta barn och unga med ett normkritiskt förhållningssätt.

Origo får ofta samtal från socialsekreterare som undrar hur de ska arbeta med familjer i en hederskontext. Svaret, konstaterar Poya Ashna, är att vi i dag vet alldeles för lite.

– Det behövs mer forskning, beprövad erfarenhet och evidensbaserade metoder, säger han.

När det finns tecken på hedersvåld avråder forskaren Devin Rexvid från familjearbete. Det fungerar inte eftersom förändringsbenägenheten är liten. Även stödsamordnaren Sabina Landstedt på GAPF avråder från familjearbete i de flesta hedersärenden. Hon hänvisar bland annat till Arvsfondsprojektet "Familjearbete i en hederskontext", som bedrevs av Kvinnors Nätverk och Linnamottagningen åren 2009–2012 och som omfattade 20 familjer där barnet lämnat familjen eller omhändertagits enligt LVU.

Enligt Sabina Landstedt upplever många unga som sökt hjälp att stödet inte varit tillräckligt. Ofta fortsätter kontrollen och våldet under familjearbetet.

– I många fall har socialtjänsten gått in med familjebehandling och lyssnat på föräldrarna som uppger att det funkar bra. Men när barnen ger en helt annan bild tas det inte på allvar, säger hon.

GAPF önskar att socialtjänsten skulle använda LVU-placeringar i högre utsträckning. Frivilliga ▶

# ”Många av dem vi möter upplever det psykiska och sociala våldet som värst.”

► placeringar ger sällan tillräckligt skydd. Sabina Landstedt har bland annat fått ett antal telefonsamtal från familjehemsföräldrar som berättar att ursprungsvårdnadshavarna styr för mycket, och som inte alltid får gehör från socialtjänsten. Barnet behöver skyddas från påtryckningar från familjen.

– För några år sedan hade vi en 15-årig flicka som stod inför barnäktenskap och placerades i familjehem. Men socialtjänsten tillät kontakt med familjen, vilket gjorde att hon blev pressad och hotad, och tog tillbaka allting. När hon kom hem blev hon nästan ihjälslagen, säger hon.

## EFTER ETT TVÅNGSOMHÄNDERTAGANDE

behöver socialtjänsten ta fram en långsiktig, tydlig och detaljrik vårdplan, säger forskaren Devin Rexvid. Många lider av posttraumatiskt stressyndrom och behöver traumabehandling.

Poya Ashna på Origo menar att det långsiktiga arbetet med unga som är placerade behöver bli bättre. Ungdomarna känner en stark ambivalens. De har förlorat hela sitt sammanhang och känner



Poya Ashna  
FOTO: PRIVAT

sig ensamma. Många drar tillbaka sina berättelser, har kontakt med familjen i hemlighet och rymmer hem.

– För att stå ut behöver de stöd att bygga ett nytt liv med utbildning, jobb, fritidsintressen och vänner, säger Poya Ashna.

Dilek Baladiz anser att bilden av vilka som är utsatta för hedersförtryck måste breddas. Det finns bland annat ett stort mörkertal av pojkar och unga män, till exempel pojkar som har hemliga relationer med tjejer som måste leva efter hedersnormen.

Socialtjänsten behöver också ta det psykiska och sociala våldet på större allvar och ge utsatta unga stöd. För ungdomarna är de förtryckande normerna ofta normaliserade. Det är vanligt att de mår dåligt men inte kopplar det till hedersmiljön.

– Många av dem vi möter upplever det psykiska och sociala våldet som värst, säger Poya Ashna. ◀

## Misstänker du könsstympnig?

Se till att en specialutbildad gynekolog gör undersökningen och legitimerar flickan för att säkerställa att rätt person blir undersökt.

## Två hedersbegrepp

**Sharaf** förknippas med män och handlar om egenskaper som ärlighet, mod, generositet och pålitlighet. En man som har de egenskaperna kan förlora sin heder om han inte kan övertyga det manliga kollektivet om att han har kontroll över närstående kvinnors sexualitet. Heder är en manlig angelägenhet och bara män kan tillerkännas heder.

**Namus** är kopplad till kvinnans sexualitet. Kvinnan upprätthåller mannens namus genom kyskhed. Hon sänker till exempel blicken i mötet med främmande män, klär sig inte i vilka kläder som helst, umgås inte med det motsatta könet, har inte sex före äktenskapet, läser inte vilka böcker som helst och skrattar inte för högt.

## Skam i svensk historia

Även i den svenska historien har det funnits kollektivistiska samhällen med ryktesspridning och bestraffningar på grund av normbrytande beteende. Särskilt kvinnor som blev gravida utanför äktenskapet drabbades hårt av skam. Det var förbjudet att föda utomäktenskapliga barn i Sverige fram till år 1864. På 1600- och 1700-talet var räds-lan för att föda ett "oäkta" barn så stor att många kvinnor inte såg någon annan utväg än att ta livet av sina spädbarn.

– Sverige är ett bra exempel på att normer kan förändras över tid men det tar tyvärr ofta lång tid, säger Dilek Baladiz.

EXPERTEN

## ”Prata om att det inte är deras fel”

**Hälso- och sjukvårdskuratorn Anna Nelly har jobbat med hedersförtryck i olika yrkesroller under 15 år. Utforskande frågor, jagstärkande arbete och säkerhetstänk är viktigt i arbetet med utsatta personer, säger hon.**

”JAG LEVER MITT LIV som i ett fängelse utan galler.” Så beskriver en av Anna Nellys tidigare patienter hur det är att leva under hedersrelaterat våld och förtryck.

– De är oerhört utsatta och många mår väldigt dåligt, säger Anna Nelly.

Våldet är ofta normaliserat och vissa patienter vet inte om att de är utsatta för hedersförtryck. En del flickor lever dubbelt där de har klädombyte i väskan och pojkvän, samtidigt som de försöker följa hedersnormerna inför familjen.

Patienterna kommer till Anna Nelly för bland annat ångest och depression. Hon utgår från det patienten söker hjälp för, men är uppmärksam på tecken på begränsningar och kontroll. Finns sådana tecken börjar hon kartlägga patientens vardag. Först med öppna frågor om vad personen tillåts göra. Sedan mer specifika, som om en flicka får ha pojkvän. Därefter går hon över till mer hypotetiska frågor, vad skulle hända om personen kom hem och berättade att hen har en pojkvän, är homosexuell eller går till en kurator?

De gör också en säkerhetsplanering. Samtalen behöver ske på patientens



Anna Nelly  
FOTO: PRIVAT

villkor. När, hur och var kan hen träffas?

– De är ofta väldigt kontrollerade, inte sällan med GPS. Jag hjälper även patienterna med en berättelse med vad de kan säga om någon har sett att de har varit här.

Det gäller att vara försiktig med journalföringen, eftersom föräldrarna kan pressa den unga att få läsa den. Det går vanligtvis inte att skicka sms-kallelser eller brev, ibland

bestämmer de tid och plats muntligt. De gör också upp krisplaner, som vad Anna Nelly ska göra om personen inte dyker upp.

– Ofta samarbetar jag med andra aktörer, om patienten till exempel får gå till astmamottagningen kan vi träffas där.

Hur en person hanterar sin utsatthet avgör vilket stöd de behöver. När våldet är normaliserat kan det vara viktigt med information om rättigheter och att de är utsatta för brottsliga handlingar. Att få mer kunskap om hedersförtryck minskar känslan av skuld.

– Skulden är så tung på dem. De vet att de åsamkar familjen stor skada om de går sin egen väg. Det är viktigt att prata om att det inte är deras fel utan det är hedersnormerna som bär skulden.

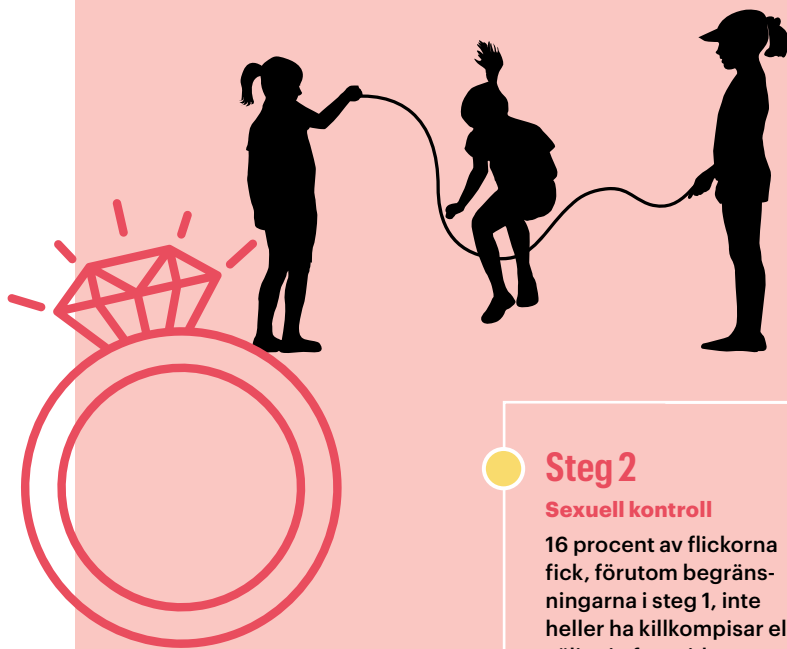
Stödet handlar också mycket om att hjälpa patienterna i deras självständighetsprocess. De behöver bland annat utforska sina egna värderingar och hur de vill leva sitt liv.

– Det brukar också betyda mycket att veta att jag finns kvar som stöd oavsett vad som händer, säger Anna Nelly. ◀



# TRAPPMODELL TYDLIGGÖR UTSATTHETEN

Forskaren Devin Rexvid och hans kollegor har utvecklat en trappmodell för att förstå det hedersrelaterade våldet. De gjorde också en kartläggning av elever i årskurs nio i Stockholms stad. Ungefär 30 procent av eleverna svarade på enkäten våren 2008.



## Steg 1

### Oskuldsnormer

23 procent av flickorna hade krav på sig att vänta med sex till efter giftermålet. De fick inte heller ha pojkvän.

## Steg 2

### Sexuell kontroll

16 procent av flickorna fick, förutom begränsningarna i steg 1, inte heller ha killkompisar eller välja sin framtida partner. 13 procent av pojkarna uppger att de lever med en eller två av de fyra begränsningarna i steg ett och två. 6 procent uppger att de lever med tre av fyra hedersnormer.

## Steg 3

### Villkorat deltagande i samhället

11 procent av flickorna och 4 procent av pojkarna fick dessutom inte delta i alla obligatoriska skolmoment, som simundervisning och sex- och samlevnadsundervisning, eller följa med på utflykter med övernattnig. De fick inte heller ha någon egen fritid.

## Steg 4

### Kränkande behandling, hot och våld

7 procent av flickorna och 3 procent av pojkarna var även utsatta för kränkande behandling, hot och våld.



# Arbetet mot hedersvåld ska stärkas

**Den statistik som finns visar att hedersrelaterat våld och förtryck är vanligt i Sverige. Nu vill regeringen stärka arbetet ytterligare.**

Att få fram någon exakt siffra på hur vanligt det är med hedersrelaterat våld och förtryck är svårt, men forskare räknar med att ungefär var tredje flicka i Sverige med utlandsfödda föräldrar är drabbad. Och varje år förs ett antal personer, även barn, ut ur Sverige på uppfostringsresor, för att gifta sig mot sin vilja eller i vissa fall könsstympas.

2019 gjorde Länsstyrelsen Östergötland en enkätundersökning om bortförda personer i en hederkontext och barn som uppges vara gifta. Två enkäter, en till socialtjänsten och en till skolan, skickades till landets 290 kommuner. 192 svarade på socialtjänstenkäten och resultatet visar att 42 kommuner hade kännedom om totalt 199 bortförda personer under 2019, varav 86 procent var barn. 27 kommuner hade kännedom om barn som uppges vara gifta. Det rörde sig om sammanlagt 36 barn.

En av fem kommuner svarar att de har rutiner för att hantera ärenden kring bortförda barn och vuxna. Knappt var tredje kommun har rutiner för socialtjänstens samverkan med skolan för att förebygga bortföranden.

**FÖR ATT STÄRKA ARBET** mot det hedersrelaterade våldet och förtrycket har regeringen den senaste tiden beslutat om flera åtgärder. Det handlar till exempel om kunskapshöjande insatser och stöd till familjer, främst riktat till

aktörer som verkar nära familjerna, och om skärpt lagstiftning.

Stämpling till äktenskapstvång är kriminaliserat och sedan den 1 januari 2019 erkänns inte äktenskap som ingåtts utomlands ifall någon av de inblandade var under 18 år när giftermålet skedde. Den 1 juli 2020 kom ytterligare en lagändring. Då infördes lagen om utreseförbud, vilket innebär att när det finns en påtaglig risk för att ett barn ska föras utomlands för att giftas bort eller könsstympas kan myndigheterna utfärda utreseförbud. Fram till augusti 2021 hade lagen, enligt en genomgång av SVT, använts 28 gånger. Enligt forskaren Devin Rexvid har två tredjedelar av ansökningarna fått bifall.

En lagstiftning som funnits betydligt längre är förbudet mot könsstympning. Lagen trädde i kraft 1982 och har hittills lett till tre fällande domar. Anmälningarna har däremot varit betydligt fler. Bara under 2021 inkom 59 anmälningar om misstänkt könsstympning enligt en kartläggning av Brå. 2015 gjorde Socialstyrelsen en kartläggning som visar att runt 38 000 kvinnor i Sverige ha varit utsatta för någon typ av könsstympning. Ungefär 7 000 av dem var flickor under 18 år, men det fanns vid tiden för rapporten inga kända fall av könsstympning utförd i Sverige.

**NÄSTA STEG I REGERINGENS** satsning är att göra hedersförtryck till ett särskilt brott. Det ska bli straffbart att begå

vissa brottsliga gärningar mot en person, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och om ett syfte med gärningarna varit att bevara eller återupprätta en persons, familjs, släkts eller annan liknande grupps heder. Straffet föreslås vara fängelse i lägst ett och högst sex år och lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juni 2022. ◀

**Jennie Aquilonius**  
**Annika Sjöberg**

1 av 5

kommuner har rutiner för att hantera ärenden kring bortförda barn och vuxna.

## Hit kan du vända dig

Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck, stödtelefon för yrkesverksamma: 010 223 57 60.

Origo Resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld, telefon för yrkesverksamma i Stockholms län: 08 508 251 20.

Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime, stödtelefon: 070 000 93 28.

På kompetensteamets hemsida [Hedersförtryck.se](https://hedersfortryck.se) finns kontaktuppgifter till resursteam och centrum runtom i landet.

Filippa Ristorp hade svårt att släppa tankarna på mellanstadieflickan hon just mött. Under deras samtal hade hon nämnt mannen hon skulle gfta sig med.



# ”Jag kände en stark oro för barnnäktenskap”

**Filippa Ristorp hade bara jobbat ett par år som socialsekreterare när hon blev först i landet att driva igenom ett utreseförbud. I dag arbetar hon som samordnare mot hedersrelaterat våld och förtryck.** TEXT JENNIE AQUILONIUS FOTO JOACHIM NYVALL

**F**lickan är i mellanstadieåldern. ”Jag mår bra”, säger hon. Sitter rak i ryggen. Pratar med vuxna ord: ”De tar god hand om mig. Allt är bra. Jag är tacksam.” Hennes ögon säger något helt annat. Socialsekreteraren Filippa Ristorp har en skavande känsla i magen när hon åker från familjehemmet där flickan är placerad.

– Det var som att möta en förtryckt kvinna i ett barns kropp, säger hon.

Filippa Ristorp hade bara jobbat ett par år som socialsekreterare och precis börjat som barnsekreterare på en ny arbetsplats. Hon arbetade sig igenom högen av ärenden med placerade barn. Åkte ut och träffade dem för att skapa relationer. Tankarna sökte sig tillbaka till flickan: Vad är det här egentligen? tänkte hon.

Filippa Ristorp försökte lära känna flickan. Frågade hur det var i skolan, om hon hade kompisar och vad hon ville bli när hon blev stor. Flickan svarade att hon skulle få barn, ta hand om sin man och lära sig laga mat. Hon nämnde en man som hon skulle gifta sig med.

Det är som om hon läser från en manual, tänkte Filippa Ristorp. Flickan skulle inte ha kontakt med sin ursprungsfamilj men var ändå märkbart uppdaterad om dem. Det var uppenbart att det fanns en kontakt.

– Till slut tänkte jag att vi har ingen aning om hur det här barnet har det eller har haft det.

**FILIPPA RISTORP** började skriva ner detaljer som skavde. Gjorde en mindmap kring barnet. På pappret blev det tydligt; ingenting var som



socialtjänsten trodde att det var. Det fanns någon som styrde barnet. Magen sade: det här är hedersförtryck. Filippa Ristorp hade knappt fått lära sig något alls om hedersvåld på socionomutbildningen men var intresserad av ämnet och hade läst mycket på egen hand.

Hon tog kontakt med samordnaren på ett resurscentrum för hedersrelaterat våld och förtryck. Benade i ärendet tillsammans med samordnaren och konsulterade tre sakkunniga. Experterna var eniga; det var ett hedersärende.

– De bekräftade den oro som hade grott i mig men som jag inte hade kunnat sätta fingret på. Jag satt med all fakta, men när kunskapen om heder fylldes på blev det tydligt hur det här barnet ▶

Filippa Ristorp hade knappt fått lära sig något alls om hedersvåld på socionomutbildningen.

- ▶ faktiskt hade det. Det var skönt att inte vara så ensam i mina bedömningar.

Att lyfta på hederslocket var som att öppna Pandoras ask. Flickans utsatthet fick en annan dignitet. Det behövdes helt andra risk- och skyddsbedömningar. Hon var inte skyddad. Familjen hade fortfarande full kontroll.

– Jag kände mig uppgiven och otillräcklig, hur skulle jag någonsin få rätsida på det här? Samtidigt kändes det hoppfullt att vi hade upptäckt det. Nu hade vi möjlighet att skapa en förändring för barnet.

**FLICKAN BERÄTTADE** upprepade gånger om den tilltänkta maken. Det fanns en man i ett annat land som hon hade pratat med i telefon flera gånger och skulle gifta sig med. Det var en bra man med ett stort hus, jobb och mycket pengar. Han skulle ta hand om henne och deras familj. Hon pratade drömmande om att gifta sig med honom. Hennes framtid var förutbestämd.

– I utredningsarbetet blev det tydligt att det var en faktisk man som fanns och som hade kontakt med henne.

Genom Resurscentrum fick Filippa Ristorp veta att en lag om utreseförbud var på gång. Socialnämnden kan ansöka hos förvaltningsrätten om utreseförbud, om det finns en påtaglig risk att barnet ska föras ut ur landet för att giftas bort eller könsstympas. Nämnden kan även fatta beslut om ett tillfälligt utreseförbud om barnet behöver skyddas omgående.

– Jag tänkte att det beslutet måste vi fatta. Det fanns ingen tid att förlora. Jag kände en stark oro för barnäktenskap.

Hon började skriva på ett utredningsunderlag. När allt var inskickat var det dags för semester. På ledigheten fick Filippa Ristorp veta att hon hade fått igenom landets första utreseförbud.

– Jag förstod inte då hur uppmärksammat det skulle bli.

I dag jobbar Filippa Ristorp som samordnare på Resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck Fyrbodals i Västra Götaland. Hon har föreläst om utreseförbud för bland annat Barnafrid, Nordiska ministerrådet samt Åklagarmyndighetens och Polismyndighetens kompetensnätverk inom heder. Hon har också deltagit i samtal på sitt gamla socionomprogram och pratat om behovet av kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck.

– Det är hoppfullt, det gör att ämnet får utrymme.

**FILIPPA RISTORP** har även tagit fram en rutin för att ansöka om utreseförbud som kan användas av

” Förövaren behöver inte finnas i Sverige. Det kan vara en person i ett annat land som styr barnets utsatthet på distans. ”

alla kommuner i Fyrbodals. Den beskriver bland annat vad syftet med lagen är, hur den kan användas, vad som ska med i ansökan, hur beslutet fungerar och hur man verkställer det.

#### Vad har lagen om utreseförbud betytt?

– För det här barnet innebar det att en resa som hade kunnat leda till barnäktenskap och annat våld och förtryck hindrades. Det ledde framför allt till att barnet fick tillgång till en barndom, skydd och förutsättningar att leva i frihet.

Filippa Ristorp poängterar att lagen om utreseförbud ska ses som ett komplement till annat skydd. Förbudet kan stoppa en resa, men det finns andra sätt för familjen att rädda sin heder. Jämställdhetsmyndigheten har till exempel uppmärksammat digitala tvångsäktenskap.

– Förövaren behöver inte finnas i Sverige. Det är inte sällan en person i ett annat land som utövar kontroll och styr barnets utsatthet på distans. Vi vet också hur det gick för Fadime.

Hon förklarar att familjehemmen i den här typen av ärenden måste ha kunskap om hedersförtryck. Det är också viktigt att vara noggrann vid bedömningen av dem som utger sig för att ha hederskompetens. Det kan finnas familjehem som är måna om att få sådana placeringar för att kunna hjälpa andra släkter att skydda sin heder.

– Vi ser att det finns en samverkan mellan släkter och kollektiv som hjälper varandra.

Filippa Ristorp konstaterar att hedersärenden är svåra och att alla inte kan vara experter på allt. Det är viktigt att samverka, man ska inte stå ensam. Vi socialarbetare vill gärna rädda världen, och då är det lätt att bli besviken, säger hon.

– Jag brukar berätta en historia om en pojke som går på stranden och kastar tillbaka sjöstjärnor i havet. Hans pappa undrar varför, det gör ju ingen skillnad, han kommer aldrig kunna rädda dem alla. Pojken svarar ”Jo, det gjorde skillnad för den här sjöstjärnan”. ◀



## Har du plats för en till vid matbordet?

Vill du läsa en extra godnattsaga?  
Är du nyfiken, engagerad och tålmodig? Vi behöver fler familjerhem – är det din familj vi söker?

[nytida.se/familjehem](https://nytida.se/familjehem)  
060-17 04 24

nytida

ANNONS



## FREDRIKSDAL

Ett utrednings- och behandlingshem  
för familjer med barn i åldrarna 0-13 år  
och blivande föräldrar

Tel. 0380 - 261 10  
[www.utredningshem.se](http://www.utredningshem.se)

# Vad vill du att samhället gör för att hjälpa?

TEXT JENNIE AQUILONIUS



**NORA**

Nora har levt under hedersförtryck.



**MINA**

Mina blev bortgift som tonåring.

• **DET FÖRSTA ÄR** att sätta sig in i hedersproblematiken och tro på vad unga berättar. Jag rymde hemifrån som 16-åring och försökte förklara för socialtjänsten att jag hade en pojkvän fast jag inte fick och inte vågade gå hem. Socialsekreteraren sade att: "Du kanske kommer hit för att du är ett problembarn och hittar på en story för att komma från dina föräldrar". Orden "får inte ha pojkvän" borde få varningsklockan att ringa.

– Till slut förstod socialtjänsten att jag inte mådde bra hemma och placerade mig i jourhem, sedan fick jag eget boende. De ville ha familjeterapi, vilket var jättejobbigt. Jag träffade mina föräldrar regelbundet och fick höra dem säga att jag var psykiskt sjuk. Socialtjänsten

**"De ville ha familjeterapi, vilket var jättejobbigt."**

behandlade mig som ett problembarn, eftersom mina föräldrar porträtterade mig så. Det tog lite kål på studierna men jag hade bestämt mig för att mina föräldrar inte skulle få förstöra min framtid. Jag fick tillräckligt bra betyg för att komma in på universitetet.

– Ensamheten var det tuffaste och jag hade behövt stöd i att bygga upp ett nytt nätverk. Jag förlorade hela mitt sammanhang och gick tillbaka till min familj ett tag, men det funkade inte. Jag fick en stödperson att prata med, det var bra. Men jag hade också behövt terapi eftersom jag var deprimerad och hade panikångest.

– Det hade varit bra om någon hade förklarat vad hedersförtryck är. Att inte kunna sätta ord på vad jag var utsatt för gjorde problemet svårt att hantera. Kunskap gör en också mer vaksam. Min mamma försökte få mig att åka utomlands, men då visste jag mer och förstod vad som skulle kunna hända.

• **DET BEHÖVS MER** kunskap om hedersförtryck. I nian pratade jag med skolkuratoren om att jag var orolig för att bli bortgift. Hon sade nej, man kan inte gifta bort barn i Sverige. Hon pratade om att kontakta min familj, om vi hade ett möte skulle allt lösa sig. Jag kände bara nej, nej, nej, det finns inte på kartan att vi har ett möte med min familj. Några månader senare blev jag bortgift. Nu blev jag kontrollerad av både honom och min familj, och utsatt för sexuella övergrepp. Jag gick ner i en djup depression och försökte ta livet av mig flera gånger.

**"Många såg hur jag hade det men vågade inte lägga sig i."**

– I skolan pratades det mycket om barns rättigheter men jag tänkte att det bara gällde de svenska barnen. Jag gjorde till exempel aldrig läxorna, dels för att jag inte fick någon hjälp hemma, dels för att jag skulle hjälpa mamma att laga mat, diska och städa. Det ledde bland annat till att jag inte klarade målen i matte i nian. Min lärare visste att jag fick stryk om jag kom hem med ett IG och gav mig godkänt i alla fall. Många såg hur jag hade det, men vågade inte lägga sig i. Om de haft mer kunskap hade de kanske kunnat göra mer, som att kontakta socialtjänsten.

– Jag önskar att någon hade talat om för mig att jag inte var ensam, att det fanns folk som hade gått igenom samma sak och klarat sig. Jag började gymnasiet men slutade när jag gifte mig och blev deprimerad. Efter drygt fem tuffa år började jag jobba. Jag utvecklades snabbt, rymde hemifrån och fick hjälp av mina kollegor till ett skyddat boende.

Fotnot: Nora, Mina och Sara heter egentligen något annat.

**SARA**

Sara blev könsstympad som barn.

• **DET HÄNDE NÄR** jag var liten, innan jag kom till Sverige som 14-åring. I Sverige önskar jag att någon i skolan hade frågat hur jag mådde, om det var något jag funderade på eller behövde hjälp med. Det är inte så lätt att själv börja prata om sitt underliv med sin lärare. Första gången någon ställde frågan var inför min förlossning. Barnmorskan undrade om det var något jag önskade och om det var något jag ville berätta. Äntligen var det någon som frågade om jag behövde hjälp.

– När jag idrottade i mitt hemland sade mina föräldrar att stygnen kunde gå upp om jag hoppade. Då skulle folk tro att jag var ute och låg med män. Jag var bara ett barn och visste inte ens vad "att ligga" var, men jag slutade hoppa. I Sverige tyckte jag om att idrotta, men var rädd för att stygnen skulle gå upp och sjukanmälde mig från vissa gymplektioner i skolan.

– Värst var det när jag fick mens, det gjorde jätteont och all mens kom inte ut. Jag hade velat ha någon att prata med. Jag berättade inte för någon lärare, eftersom jag var rädd att de skulle prata med mina föräldrar. Jag läste senare att man kan öppna upp så att mensen kan komma ut, men det visste jag inte då.

– Man borde undersöka tjejer som kommer till Sverige från områden där det är vanligt med könsstympning. De skulle också kunna få prata med en sjuksköterska, kurator eller lärare. Eller att man får en broschyr om könsstympning när man börjar skolan. Det är viktigt att visa att det är okej att prata om könsstympning, att det inte är hemligt. När ingen pratar om det är det som att det inte finns.

**”Det är inte så lätt att själv börja prata om sitt underliv.”**



## Behovsanpassad skyddsplacering

Stiftelsen Bergslagsgårdar erbjuder flera olika boendeanternativ för skyddsplaceringar. Det ingår alltid säkerhetsplanering, socialt stöd, stöd vid myndighetskontakter samt stöd i etablering på ny ort. Vi hämtar vid behov.

### Mejeriet - Ring vår jour 0701-01 69 79

Ett skyddat boende för kvinnor med eller utan medföljande barn. Tar emot placeringar dygnet runt.

### Familjehem

Speciellt utvalda familjehem med mångårig erfarenhet tar emot kvinnor med eller utan medföljande barn, familjer eller män i behov av skydd.

### Skyddsboende lägenhet - Ring vår jour 0768-60 29 49

Lägenheter med boendestöd som finns runt om i mellansverige. Tar emot män i behov av skydd, kvinnor med eller utan medföljande barn samt familjer.

Stiftelsen  
Bergslagsgårdar

Tel. 019-17 05 90  
[www.bergslagsgardar.se](http://www.bergslagsgardar.se)



## En chans för familjen

Grödbygården ligger i nordöstra Skåne, i en by omgiven av hav, sjöar och bokskogar. I frisk miljö skapar vi förutsättningar att ta fatt i den utvecklingstråd som slagit knut baserat på vår långa erfarenhet och unika kompetens. Genom behandling hjälper vi barn och föräldrar till trygga relationer. I utredningsuppdrag vägleder våra noggranna observationer till val av insatser.

Vill du veta mer? Ring 0456-229 41 eller besök [www.grodbygarden.se](http://www.grodbygarden.se)

 Grödbygården  
EN KUPAD HAND FÖR LIVET

*Så för du*  
HÄLSO-  
FRÄMJANDE  
SAMTAL

Den som är rustad med skydds- och friskfaktorer klarar ofta tuffa motgångar utan att förlora hälsan. Genom hälsofrämjande samtal kan vi stärka det psykologiska immunförsvaret hos unga.

Mia Börjesson lär oss hur.

AV JENNY PALMQVIST

## NYCKELORD

- Resurser
- Färdigheter
- Förmågor

**M**etaforer är lite av Mia Börjessons signum. Hon är utbildad socionom med lång erfarenhet av att möta barn och unga enskilt och i grupp, och i sina samtal med unga liknar hon ofta livet vid en resa – där både resväska och handbagage måste vara packade med sådant som gör oss rustade att möta livet. Så kallade skydds- och friskfaktorer. Mia Börjesson anser att det är vuxenvärldens ansvar att fylla ungdomar med framtidshopp, i stället för att fokusera på det som är negativt och inte funkar. Här kan det hälsofrämjande samtalet vara ett användbart verktyg.

– Under pandemin har vi lärt oss att ett starkt immunförsvar mot covid-19 är

bra för att klara av sjukdomen. På samma vis kan ett psykologiskt immunförsvar bidra till att vi behåller hälsan, trots att vi utsätts för svåra motgångar. Med friskfaktorer i bagaget, som en bra självbild, förmågan att känna hopp, ha mod, drömmar och social samhörighet, skapas en robusthet inför mötet med livet, säger Mia Börjesson.

### I DET SOCIALA ARBETET

har vi en tendens att fokusera på riskgrupper och riskfaktorer. Och när vi möter barn och unga med olika problem vill vi vara lösningsorienterade och fokuserar därför ofta på det som inte fungerar för individen. Medvetet eller omedvetet lägger vi då ytterligare ansvar på individen. Och en redan dålig självbild, riskerar att bli ännu sämre.

– En del unga jag möter berättar redan vid första samtalet om att anledningen till att de mår dåligt är att de har låg självkänsla och tycker de själva är ansvariga för det.

I det hälsofrämjande samtalet gör man tvärtom. Där måste en inventering av "bagaget" göras. Vad har den unge för färdigheter och förmågor, vad har den ungdomen använt för problemlösningsmodeller hittills? Vad saknar ungdomen i sitt bagage och hur kan den unga tillsammans med Mia och sin omgivning finna fram till det som bygger hälsa.

– Att du ska ha koll på allt själv och att



Mia Börjesson är socionom med mångårig erfarenhet av att arbeta med ungdomar och föräldrar enskilt och i grupp.

allt hänger på dig är förödande. Därför är Vi-känsla minst lika viktigt som själv-känsla. Känsla av sammanhang eller som det heter på norska "Upplevelse av sammanhang" är en förutsättning för hälsa, fortsätter Mia Börjesson.

Aron Antonovskys Kasam-teori är basen i det hälsofrämjande arbetet och i samtalet behöver vi undersöka förmågor, resurser och känsla av sammanhang, men inte bara hos individen, utan även omgivningens kasam.

– För att förklara och beskriva kasam delade Antonovsky in upplevelsen i tre delar, meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet. Meningsfullheten kopplas till det emotionella, vad du känner och upplever i vardagen. Kan sammanfattas "Jag vill".



” Jag är noga med att det är frivilligt och att vi kan börja med att provprata. ”

- Begripligheten har sin utgångspunkt i det kognitiva, tillgång till språk och förståelse för information. Kan sammanfattas med "jag förstår". Hanterbarhet handlar om hur vi gör och förhåller oss till det som händer oss under livets gång, kan sammanfattas med "Jag kan".

Nu kommer de här resväskorna in. Det stora bagaget behöver bland annat bestå av tio individuella friskfaktorer och en del omvärldsfaktorer som Antonowsky fann i sin forskning kring vad det var som gjorde att människor skapade och behöll sin hälsa. I det viktiga "handbagaget" behöver det finnas med sex friskfaktorer som självbild, hopp, drömmar, mod, och minst två sociala sammanhang som man tycker är kul att göra. De här faktorerna är inte statiska och kan påverkas.

**FÖR ATT ORKA BÄRA** de här väskorna krävs dessutom starka psykologiska muskler och starka ben.

– I hälsofrämjande arbete beskrivs ofta livet med två parallella utvecklingslinjer. Vi skulle här kunna använda metaforen om två ben. Det ena benet är vår personliga utveckling med identitet som självbild, självkänsla och självförtroende och det andra benet är bilden av tillhörighet, gemenskap med andra – vi-känsla och förtroende för andra. Har vi ett starkt ben kan vi ta oss fram men det blir arbetsamt på livets resa eftersom livet går upp och ned. Har vi tillgång till båda benen blir det betydligt lättare. I det hälsofrämjande arbetet är

det därför fokus på båda benen.

Men hur går man då tillväga rent praktiskt?

Det kan börja med att en familj hör av sig till Mia och berättar att de har en tonåring som sliter med livet. Många unga uttrycker oro, ångslan och känslan av att inte känna sig tillräckligt bra. Mia inleder kontakten med att berätta om det hälsofrämjande arbetet och dess innehåll.

– Jag har aldrig varit med om någon som säger nej i det skedet, utan tvärtom "berätta mer". Vi kommer överens om att pröva och jag understryker att det bara är ett förslag.

Första mötet handlar om sammanhangsmarkörer. Vilka vi är, vad vi gör. Vem gör vad och vad är målet med våra träffar. Här är det viktigt att vara vänlig, närvarande och ha tid.

– Ni har kommit hit, jag presenterar mig själv, hur jag arbetar och presenterar mina metaforer. Jag är noga med att säga att det är frivilligt och vi kan börja med att provprata. Att inledningsvis visa intresse och ha en öppen, icke dömande hållning är viktigt.

En hel del tonåringar uppfattar att vuxna i förväg ofta bestämt dels vad som är fel med dem och dels att de vuxna vet svaret hur de ska må bättre.

– Som en kille sa för en tid sedan. "Alla vuxnas standard svar är dra ned datorspelet och sluta med snapchat."

Därefter går Mia igenom Kasam-teorin och presenterar friskfaktorerna och sätter upp en plan tillsammans med



ungdomen och föräldrarna. Planen kan innehålla vilka friskfaktorer som den unga vill bygga för att förstärka i sitt liv.

Mia Börjesson tar friskfaktorn "God social kapacitet" som exempel. Här kan man prata om saker som vänner, djur, föreningsliv eller kontakter på sociala arenor. Vad behöver du? Vad är viktigt för dig? Vad får dig att må bra?

När vi pratar om självbild kan vi ställa frågan hur jag pratar om mig själv? Många unga har så otroligt många misslyckanden med sig. Hur kan vi skapa mer optimistiska berättelser tillsammans?

En del unga har berättat för andra

Mia Börjesson liknar livet vid en resa - där både resväska och handbagage måste vara packade med sådant som gör oss rustade att möta livet.



om psykisk ohälsa och om att de mår dåligt. De har också tillgång till mycket information på nätet där de kan få bekräftelse på att andra också mår dåligt och att det är vanligt. Detta kan vara bra och det ska vi inte ändra på men i det hälsofrämjande arbetet har vi fokus på vad som bygger hälsa. Först bekräftelse och lyssna på den unges berättelse och sedan föreslå fokus på Kasam och friskfaktorer.

Mia Börjesson jämför det med att tanka bilen. När vi fokuserar på resurser, färdigheter och förmågor fyller vi tanken med bränsle. Det ger drivkraft.

\_Tanken är att du ska vara starkare när du går från ett hälsofrämjande samtal än när du kom. ◀

## Hälsofrämjande samtal i fyra steg

### 1 Skapa tillit

Gör en presentation av dig själv och metoden. Hälsofrämjande samtal, vad är det och vad är målet för att den unga ska kunna avgöra om hen vill prova metoden?

### 2 Bekräftelse

Lyssna in vad den unga tror är viktigt att jag vet och vad vill hen säga. Fråga noga vad som kan vara till hjälp.

### 3 Bygg "psykologiskt immunförsvar och hälsa

Vad behöver den unga för att hantera livets upp- och nedgångar. Fokus på resurser, färdigheter och förmågor samt glädjeämne som finns i den ungas liv. Med andra ord; vad har den unga med i sitt "livsbagage". Fokus på det som kan hjälpa för att känna möjligheter till motivation.

### 4 KASAM

Visa på omgivningens betydelse, skapa tilltro till det som är utanför individ. Det är viktigt att prata om hur man bygger psykisk hälsa. Inventera – hur ser det ut med hopp, mod, drömmar, självförtroende, familj, syskon, kompisar, skola, fritidsintressen, inställning till kroppen, pengar. Fokusera på glädje, hopp och optimism.

Under Johanna Rastads uppväxt diskuterades ofta vård och ledarskap vid middagsbordet.

# “HÄNDELSEN HAR MÄRKT HELA VÅR ORGANISATION”

När en femårig pojke i höstas tog sig ut från sitt HVB-hem i Hagfors och drunknade var [Johanna Rastad](#) vd för [Platea](#), som ägde hemmet. Efter massiv kritik lades hemmet till slut ned. Kort därefter fick Johanna Rastad nytt toppjobb som vd för moderbolaget Humana.

AV ANNE RALF HÅLLBUS FOTO YLVA SUNDGREN



P

På väg till intervjun med Johanna Rastad undrar jag vem det är jag kommer att möta. Är det en börs-*vd* eller en chef inom omsorgen?

En första anblick lutar åt det senare. Till synes osminkad, med håret i hästsvans och klädd i jeans och beige tröja tar hon emot på Humanas kontor i utkanten av Hammarby Sjöstad i Stockholm.

– Vi är ensamma här idag. Alla jobbar hemma igen. Om de inte är sjuka. Jag har inte träffat mina medarbetare på veckor på grund av pandemin, konstaterar Johanna Rastad och bjuder på kaffe så starkt att det nästan går att ställa skeden i det.

**INTE HELLER** lokalerna osar notering på Stockholms Nasdaq-börs. Trånga korridorer, små rum, utsikt mot en genomfartsled åt ena hållet och en industribakgård åt andra.

Det är svårt att tänka sig att detta till alldeles nyligen (vid årsskiftet påbörjades flytt till andra

sidan stan) har varit huvudkontor för ett av Nordens största välfärdsföretag: Humana med 16 000 anställda och verksamheter i Sverige, Norge och Finland inom individ- och familjeomsorg, personlig assistans, äldreboenden och LSS-boenden. Omsättningen år 2020 var knappt 8 miljarder kronor.

**I DECEMBER FÖRRA** året blev Johanna Rastad *vd* för hela Humana, efter drygt två år som chef för affärsområdet Individ och familj. Som *vd* rapporterar hon till huvudägarna, investmentbolaget Impilo Care AB.

Hennes jobb är å ena sidan att skapa förutsättningar för att vårda människor, varav många har stora och komplexa behov, å andra sidan att generera vinst åt ägarna.

#### **Hur går det ihop?**

– Jag har fått mandat av ägarna att driva bolaget och göra det jag tror är rätt. Ägarna kan jag förhålla mig till. Det är fördelen med att jag är ekonom. Jag förstår deras språk.

#### **Går välfärd att mäta i kronor och ören?**

– Vi måste ju det. Det är det enda verktyg vi har, oavsett om vi använder det i offentlig eller i privat regi.

Vinster i välfärden är en laddad fråga och en politisk vattendelare. Det hörs att Johanna Rastad har gedigen träning i att möta alla med- och motargument.

Det ofta utskällda begreppet New Public Management vill hon inte kännas vid. Hon vet inte ens vad det betyder, säger hon. I stället talar hon om en modell för att mäta struktur, process och resultat och konstaterar att det är det sista, resultatet, som är det svåra:

– Inom omsorgen är vi ganska duktiga på att mäta struktur och process. ”Hur gör ni det här och hur följer ni upp det?”. Men resultatet är vi inte så bra på att visa. Inom vården har man kommit närmare, men hos oss är det svårt. Vad händer med klienterna som kommer in på våra HVB-hem? Hur går det för barnen? Hjälper vi ▶

A close-up portrait of Johanna Rastad, a woman with dark hair pulled back, looking directly at the camera with a slight smile. She has light-colored eyes and a few freckles on her face. The background is dark.

## Johanna Rastad

**ÅLDER:** 41 år.

**GÖR:** Vd för välfärdsbolaget Humana.

**BAKGRUND:** Studier i finans och internationellt management på Handelshögskolan i Stockholm.

**FAMILJ:** Man och fyra barn i åldrarna ett till tio år.

**BOR:** På Södermalm i Stockholm.

# ” Det är inte nödvändigtvis pengar som skapar hög kvalitet. ”

- dem till bättre förutsättningar? Går de vidare i livet och klarar att en dag ha ett jobb, en relation...?

Johanna Rastad säger att det är det här hon brinner för; att ständigt förbättra och förfina sätten att mäta resultat för att kunna förstå vilken typ av insats som behövs var. Var kan man göra bäst nytta?

– Om det sedan görs i privat eller offentlig regi spelar ingen roll för mig. Ambitionen måste vara att utföra ett uppdrag från medborgarna. Jag är själv medborgare, jag vill inte att mina skattepengar ska gå till platser där de inte hör hemma.

**Vad säger du till dem som säger att vinster inte har i välfärden att göra?**

– Jag kan försöka övertala alla att privat vård och omsorg är rätt, men det är inte mitt jobb. Jag ska försöka göra något som är bättre med de medel jag har. Om man vill tro det så får man göra det, och vill man inte så är det också OK.

**DET HITTILLS SVÅRASTE** i Johanna Rastads yrkesliv inträffade förra sommaren. Den femtonde juni hittades en femårig pojke död vid strandkanten till Uvån i värmländska Hagfors. Pojken hade tagit sig ut från HVB-hemmet Prästgården och drunknat.

Prästgården drevs av Platea, dotterbolag till Humana och en av de ungefär 190 verksamheter inom affärsområdet Individ och Familj som Johanna Rastad då var högsta chef för.

**Hur var det?**

– Det var jättetufft. Händelsen har märkt hela vår organisation, både enskilda individer och på ett bredare plan. Men i sammanhanget var det förstås mycket mindre tufft för oss än för pojkens närmast anhöriga.

**Hur utsatt blev du som högsta chef för verksamheten?**

– Enormt utsatt. Men det är mitt jobb.

**Efter tragedin i Hagfors lades Platea i Hagfors ned. Sjuttio anställda blev av med sina anställningar, medan du beforderades till vd för hela Humana. Hur ser du på det?**

– Jag kan förstå att man tycker att det ser konstigt ut. Men jag tycker att det är två olika saker. Hade det varit bättre om alla som haft något med Platea i Hagfors att göra lämnade, med all den erfarenhet som den här fruktansvärda händelsen gett? Är det att ta ansvar? Jag tycker inte det.

**Vad hände med de 70 anställda på Platea?**


– Vi jobbade hårt för att hitta omplaceringar, men det gick inte. Det var en otrolig kompetens som gick förlorad. Vi vände och vred på möjligheten att starta en annan verksamhet i Hagfors, till exempel ett skyddat boende, där behovet är enormt just nu. Men det var omöjligt, vi var alldeles för exponerade.

**PLATEA I HAGFORS** var en lönsam verksamhet. HVB-hemmet genererade 29 miljoner i vinst år 2020. Det motsvarar 39 procent av omsättningen – ett i alla affärssammanhang anmärkningsvärt resultat.

Det hörs att Johanna Rastad har kommenterat siffrorna många gånger förr.

– Humana har 70 bolag och 190 verksamheter inom individ- och familjeomsorgen. Några går ständigt back, några genererar mer än andra. Sammantaget i hela verksamheten ligger resultatet runt 9 procent. En fördel med att vara en stor aktör är att grundförutsättningen finns att bära verksamheter som gått back under lång tid, säger hon och fortsätter:

– Det är inte nödvändigtvis pengar som skapar hög kvalitet. Och låg kvalitet är inget recept för att gå med vinst. Platea var ingen läggkvalitativ verksamhet. IVO hade haft anmärkningar innan ►

A photograph of a woman with dark hair, wearing a black patterned jacket, holding a blue umbrella. She is looking towards the camera with a slight smile. The background is dark, suggesting it is raining.

←  
"Jag kan försöka  
övertala alla om att  
privat omsorg är  
rätt, men det är inte  
mitt jobb."



- ▶ händelsen förra sommaren, men alla ärendena stängdes eftersom IVO såg att erforderliga åtgärder hade vidtagits.

**TRAGEDIN I HAGFORS** är inte glömd, men just nu är den största utmaningen för hela organisationen att genomleva och återhämta sig efter pandemin, säger Johanna Rastad.

– Och när vi gjort det är nästa stora utmaning att hitta personal. Det gäller hela välfärdssektorn, överallt kommer det vara ett stort underskott på undersköterskor, sjuksköterskor, socionomer ...

Johanna Rastad konstaterar att inom omsorgen är det arbetstagarnas marknad. Och att de som behöver anställa måste ha något att locka med. Själv tänker hon i termer av tid.

– Jag hoppas på teknik som ger förutsättningar att minska personalens administrativa uppgifter. Det skulle kunna ge tid för reflektion, något som det finns alldeles för lite av i hela välfärdssektorn.

Johanna Rastad har en lång lista på saker hon vill åstadkomma.

– Min pappa sa en gång att ”så fort du kommer på något du vill göra så skriv ner det. När du ser tillbaka på din lista om ett år kommer du få känslan av att du utträttat någonting”.

Johanna Rastads pappa är läkare, liksom hennes mamma. Hemma vid middagsbordet i Uppsala diskuterades det ofta vård och ledarskap under Johannas uppväxt. När hon gått ut naturvetenskaplig linje på gymnasiet ville hon också bli läkare, men föräldrarna avrådde henne.

– ”Det är för trööstlöst och tungt” sa de. Så i stället lyssnade jag på min storebror, som tyckte jag borde använda mina höga betyg till att söka till Handelshögskolan i Stockholm.

Idag är Johanna Rastad själv mamma till fyra barn. Den äldsta är tio och den yngsta är ett år och just nu hemma med sin pappa, som är föräldraledig från en chefstjänst på Electrolux.

– Jag och min man har delat ganska rakt av på barnledigheten. Att kombinera mammavollen och ledarrollen är inte lätt, men det går. Det är något jag vill föra vidare till mina barn när det gäller yrkesliv och karriär: Om du väljer den här vägen så går det, men du måste välja bort allt annat. Det är familj och det är jobb. Inget mer.

Just nu är det så hon vill ha det, men i framtiden ser Johanna Rastad andra möjligheter.

– Jag har faktiskt sökt och kommit in på läkarlinjen tre gånger, men ångrat mig varje gång. Men efter det här jobbet – det kanske är då det händer. ◀

### Viktiga händelser i Johanna Rastads liv



ALLT FÄRRE SKULDSATTA MEN...

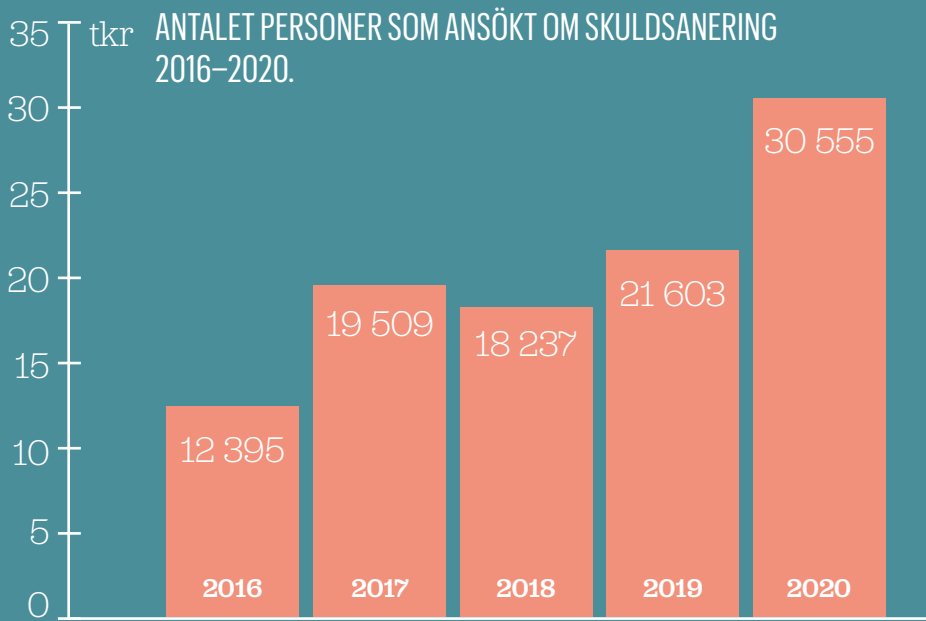
# SKULDBERGET ÄR REKORDSTORT

Svenskarnas skulder hos Kronofogden fortsätter att växa, men det är allt färre personer som står för skulderna. Högst är skuldsättningen i kommuner som satsar lite på skuldrådgivning.

AV ANNIKA SJÖBERG GRAFIK LOUISE BÅÅTH



Antalet personer som ansökte om skuldsanering ökade med 38% under 2020.



### Varierande tillgång till skuldrådgivning

Vid årsskiftet 2021/2022 hade i genomsnitt 3,8 procent av landets invånare, 18 år eller äldre, en skuld hos Kronofogden. Under 2021 växte svenkarnas skulder hos Kronofogden med 20 miljoner kronor om dagen, eller totalt 7 miljarder kronor. – En stor del av ökningen beror på att skulderna växer konstant på grund av räntan. Men det handlar också om att vi får in fler skulder på högre belopp, säger Davor Vuleta, analytiker hos Kronofogden.

Under 2020 ökade antalet personer som ansökte om skuldsanering med 38 procent. Det innebär att vid årsskiftet 2020/2021 hade 50 968 personer en pågående skuldsanering. I 36 procent av ansökningarna om skuldsanering hade en budget- och skuldrådgivare varit behjälplig. Men siffrorna visar att tillgången till budget- och skuldrådgivning varierar stort: från 7 minuter till nästan 7 timmar per skuldsatt. Högst andel skuldsatta har kommuner som ger invånarna mindre rådgivningstid.

77

kommuner

...har vidtagit åtgärder för att i högre grad uppfylla Konsumentverkets rekommendationer för kommunernas budget- och skuldrådgivning.

98

kommuner

...har inte genomfört några åtgärder.

86

kommuner

...anser sig uppfylla rekommendationerna i så hög grad att de inte behöver genomföra ytterligare åtgärder.

Socionomstudenter från Umeå i norr till Lund i söder tävlar om priset Sveriges bästa C-uppsats. Vinnaren av landets socialhögskolor. Här är årets första tre finalister. *AV JENNY PALMQVIST*

# Finalister i vår C-uppsatstävling



**MALIN STOETZER**  
Göteborgs Universitet

**Uppsats: "Det är bara ett språk jag inte har"**

**Vad handlar din uppsats om och varför valde du ämnet?**

– SFI utifrån ett deltagarperspektiv och upplevelsen av utbildningen ur ett socialt - och integrationsperspektiv. Jag ville belysa första mötet med svenskt skolväsende och institution. I studien ingick en ganska snäv målgrupp med personer som levtt i Sverige i sex år och som hade en hög utbildning från sitt hemland.

– Jag gjorde kvalitativa intervjuer med sex personer och en tematisk analys av materialet. Flera av dem kände sig fast i en långdragen process och blev begränsade i sin utveckling då undervisningen sker i stor grupp där utbildningsgraden hos SFI-eleverna spretar.

– De beskriver att de blev behandlade som barn, efterblivna eller mindre vetande. Det finns en stereotyp och postkolonial bild av den här gruppen. Flera av respondenterna kände att de aldrig kommer bli en del av samhället, och bli jämlika. "Jag ser ingen chans om utbildningsväsendet är så här".



**TOVA GUSTAFSSON & MAYA NYBERG**  
Uppsala universitet

**Uppsats: "Konstruktioner av ett yttersta skyddsnet – en diskursanalytisk intervjustudie med handläggare på ekonomiskt bistånd."**

**Vad handlar er uppsats om och varför valde ni ämnet?**

– Om hur handläggaren ser på ekonomiskt bistånd som det yttersta skyddet. Vi är intresserade av myndighetsutövning och socialtjänsten.

– Vi hade gruppintervjuer med två till tre handläggare åt gången och identifierade tre olika diskurser.

● Diskursen om ett yttersta skyddsnet då alla andra möjligheter är uttömda – som ofta här står i konflikt med de andra.

● Diskursen om ett yttersta skyddsnet mot någonting – som att inte ha mat på bordet.

● Diskursen om ett yttersta skyddsnet när andra välfärdssystem och försäkringskasasn och arbetsförmedlingen brister.

Alla handläggare betonade komplexiteten i ekonomiskt bistånd och några tog upp frågan om basinkomst som vi därför också skrivit om.



**ANN-CHARLOTTE EK & LINNÉA JOHANSSON**  
Gävle högskola

**Uppsats: Barns delaktighet i socialtjänstens barnavårdsutredningar – Socialsekreterares erfarenheter av arbetet innan och under covid-19-pandemin**

**Vad handlar er uppsats om och varför valde ni ämnet?**

– Ungefär samtidigt som barnkonventionen blev lag kom pandemin. Vi tyckte kombinationen var intressant.

– Vi körde digitala semistrukturerade intervjuer med åtta socialsekreterare från olika kommuner i Sverige.

– Utmärkande var hur olika förhållningssätt man haft i olika kommuner. Alla nådde upp till minimikraven i barnkonventionen men inte mycket högre. Barn delaktighet påverkades mest i kommuner med hårdare begränsningar. Många hade inte fått tydliga besked i organisationen, om hur lagen ska tillämpas. Vissa kommuner träffade barnen fysiskt trots restriktioner, då de inte ansåg att det går att träffa barn digitalt.

– Både myndighetsutövare och politiker som ska utvärdera pandemins konsekvenser har nytta av vår uppsats.



Konsulentstödda familjehem  
i mellersta och södra Sverige

Familjehemspoolen har arbetat med konsulentstödda familjehem sedan 1992.

Konsulenter med gedigen kompetens och erfarenhet.  
Hög tillgänglighet och en fördelaktig prisbild.

Kontakta vår samordnare

**Caroline Åkerhielm**

**076-760 76 08**

**[www.familjehemspoolen.se](http://www.familjehemspoolen.se)**

**Familjehemspoolen**



## En chans för familjen

Grödbygården ligger i nordöstra Skåne, i en by omgiven av hav, sjöar och bokskogar. I frisk miljö skapar vi förutsättningar att ta fatt i den utvecklingstråd som slagit knut baserat på vår långa erfarenhet och unika kompetens. Genom behandling hjälper vi barn och föräldrar till trygga relationer. I utredningsuppdrag vägleder våra noggranna observationer till val av insatser.

Vill du veta mer? Ring 0456-229 41 eller besök [www.grodbygarden.se](http://www.grodbygarden.se)



**Grödbygården**

EN KUPAD HAND FÖR LIVET



## Vem vinner priset för Sveriges bästa C-uppsats?

Socialhögskolorna på samtliga universitet och högskolor väljer själva ut den bästa C-uppsatsen på respektive socionomutbildning. De utvalda uppsatserna publiceras på Socionomens hemsida och går därefter till final. När Socionomen publicerat alla bidrag utses en vinnare av en expertgrupp. Den vinnande författaren får ett stipendium på 10 000 kr, av Socionomen!



Valacken Mynke är en favorit då han i princip alltid möter upp klienterna som kommer.

# MED HÄSTEN SOM STÖD

För hästen är alla människor lika. Klient eller behandlare, spelar ingen roll, de reagerar instinktivt på vårt känsloläge. Det kan Catharina Carlsson använda i sitt arbete med hästunderstödd terapi.

FOTO ADAM HUMLESOL TEXT ANNIKA SJÖBERG



## Fyrbent kollega

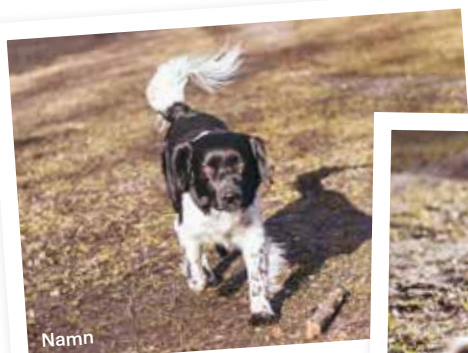
Catharina Carlsson och Mynke, tio år.

## Vad händer i mötet med hästen?

"I dag jobbar jag nästan uteslutande med unga tjejer och kvinnor med olika trauman och hästen hjälper mig med det som låter så enkelt, men är så svårt: att möta människan där den är. Hästen värderar inte och den dömer inte. De förstår oss inte fullt ut men kommer med en utforskande agenda och synliggör vad som pågår inombords. Hästar är väldigt känsliga för hur vi mår och märker till exempel ifall någon är ledsen eller har ångest, om pulsen går upp eller om någon är rädd.

Ångest tycker hästar i regel inte om och kan välja att gå undan. Då kan jag prata med tjejen: "Ojdå, nu gick hästen. Jag vet inte vad den reagerade på. Vad tror du att det var?" Det får saker att komma upp till ytan. På samma sätt kan vi utforska vad det beror på ifall hästen gärna vill vara med klienten. Det är ett sätt att träna mentalisering – att någon tänker och känner något om mig och om det som händer, vilket skapar en medvetenhet om de egna känslöbehoven och om hästens. Ibland vill jag fortsätta hänga med hästen, andra gånger inte. Och tvärt om. Jag kan göra aktiva val som bygger på mina behov, om jag bara lyssnar inåt."

För Catharina Carlsson har hästarna banat väg för insikten om vikten av medkänsla och självmedkänsla.



Namn



Namn

## En katt väckte intresset

Catharina Carlsson arbetade inom kriminalvården i slutet på 90-talet. En dag flyttade det in en katt på avdelningen och i ett slag förändrades stämningen. Alla blev lugnare. Fler djur följde, men syftet var inte behandling utan sysselsättning.

– Då kunde jag inte sätta ord på det men jag upplevde starkt att relationen blev mer jämlik. Djur gör ingen skillnad på vem som är intagen och vem som är kriminalvårdare. Vi är människor.

Catharina Carlsson har arbetat med hästunderstött socialt arbete i tolv år.

## Terapin flyttar ut

Det finns ingen manual för hästunderstött socialt arbete.

– Oavsett om du jobbar med KBT, motiverande samtal eller reflekterande samtal, som jag gör, så utgår du från din professionella roll. Samtalsrummet flyttar till hagen eller stallet, där hästen bidrar med effekter som underlättar arbetet. En av intervjupersonerna i min studie Hästunderstött socialt arbete, som jobbar på BUP uttryckte det så bra: "Jag är så mycket bättre i min professionella roll då jag jobbar med hästen."



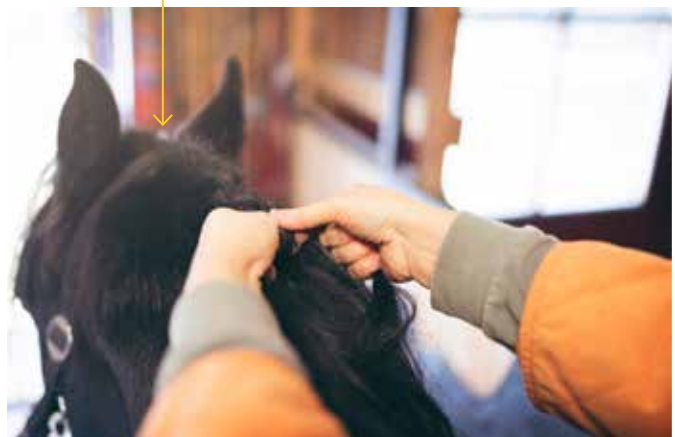
## Reagerar på känslor

Kärnan i att jobba med häst är att känslorna kommer upp till ytan.

– Hästen reagerar på våra känslor och gör oss medvetena i stunden på de mest tongivande känslorna.

## Anpassad behandling

Under behandlingen vill en del klienter bara ligga på hästryggen. För andra räcker det att hämta hästen i hagen eller bara vara i stallet.





Frieserstoet Jitske, tre år, ger med sin nyfikenhet utrymme att ömsesidigt utforska varandra.

### Jobbar pro bono

Under en period drev Catharina Carlsson företag som behandlare. Nu har hon en tjänst som lektor på Göteborgs universitet och tar emot klienter på fritiden, utan ersättning.

– Jag har fördjupat mig i buddhismen och landat i att jag inte kan ta betalt för det här.

## Häst och klient ska passa ihop

Just nu har Catharina Carlsson tre hästar i olika ålder.

– Jag tycker det är bra att ha några att välja på för att kunna matcha mot den klient jag ska jobba med. Min äldsta är 21 år och är trygg och lugn, medan min yngsta som är tre år kan vara betydligt spralligare och känsligare. En del klienter vill bara ligga på hästryggen, för andra räcker det att vara i stallet eller hämta hästen i hagen.



## Hästen märker direkt hur du mår

– Driver du företag är det lätt att tacka ja till klienter som du inte har hästar för, eller som inte är helt motiverade. Det hände mig en gång då jag lät mig övertalas. Både föräldrarna och socialtjänsten ville så gärna att hon skulle få komma men när hon förstod att hästen ser rakt igenom henne, och att jag ser det, då hoppade hon över staketet och sprang. Som tur var sprang min terapihund efter.



## Debatt

Vem stöttar egentligen HVB-hemmens ledning och personal?



Jürgen Degner, lektor i socialt arbete vid Örebro universitet



Erica Giselsson, socionom och folkhögskollärare med bred yrkeserfarenhet inom socialt arbete.



Annika Wassberg, socionom som arbetat i 25 år med barn som begår sexuella övergrepp. Hon har också byggt upp behandlingshem och öppenvårdsinstanser.

# ”HVB-HEMMEN MÅSTE SES ÖVER”

I Sverige vistas dagligen ungefär 10 000 personer, både unga och vuxna, på hem för vård och boende, HVB-hem. Problem som alkohol- eller drogmissbruk, kriminalitet, bristande föräldraskap och psykisk ohälsa är ofta orsak till placeringen – och socialtjänsten är ytterst ansvarig för vårdens kvalitet. Denna kvalitetsdoktrin ska råda när socialtjänsten anlitar ett HVB-hem, oavsett om det drivs i offentlig eller privat regi. I oktober 2021 tillsatte regeringen en utredning som ska se över och föreslå åtgärder för hur kvaliteten kan stärkas när barn och unga placeras utanför hemmet. Detta är ett angeläget uppdrag!

**VILKA KVALITETSSKILLNADER** det kan vara illustreras väl av berättelsen om Kevin, som kommer från Riksförbundet Attention. Kevin har varit placerad på två olika HVB. Det första HVB-hemmet som Kevin kom till verkade väldigt fint. Det serverades alltid finfika och man gick ofta ut och åt på olika restauranger. Men mycket var en fasad. Personalen var inte engagerad, kunde varken sätta gränser eller skapa relationer. De brydde sig liksom inte, utan satt mest och pratade med varandra eller spelade dataspel. Det förekom både alkohol, gruppsex och prostitution bland de unga. Ofta på själva boendet. Kevins psykiska hälsa försämrades drastiskt. Han fick svår ångest, vägrade lämna sitt rum och slutade äta. Kevin fick ett ultimatum – ett nytt HVB eller tvångsvård.

Kevin flyttade till det nya HVB-hemmet. Han gick direkt till sitt rum och stängde dörren. Dag tre kom hans kontaktperson Karim till boendet. När Kevin träffade Karim så tog det inte ens en vecka innan han gick ner till matsalen och åt med de andra. Vad var då skillnaden? Kevin kände att personalen brydde sig och de tillät inte vare sig våld, missbruk eller sexuella handlingar. Personalen var tillsammans med ungdomarna och kunde på så vis fånga upp saker innan det hann utvecklas till beteendeproblem på både individ- och gruppnivå.

**PLACERINGARNA** kostar men genomlysningen av behandlingsinnehållet när Inspektionen för vård och omsorg, IVO, inspekterar är grund. IVO granskar följdriktigt klientperspektivet, att avvikelser genomförs, att urinprov eller visiteringar inte sker mot klienters vilja, men granskar egentligen inte behandlingsinnehållet på djupet. Det finns enbart rekommendationer att personalen ska ha akademisk utbildning för det svåra jobb de förväntas utföra.

När det gäller evidensbaserade metoder lyfter Socialstyrelsen fram till exempel KBT, men problematiserar sällan hur behandlingsmiljön på HVB-hemmet ska organiseras för att metod och miljö tillsammans ska bilda en helhet. Dessutom innebär metoden i realiteten samtal några timmar i månaden – om ens det. Tiden utanför metodrummet är påfallande borta i forskning och behandlingsmanualer.

Tänk att du ligger på sjukhus och

kirurgen som opererar dig inte har medicinsk utbildning. Ditt tillstånd är allvarligt men kunskapen om behandlingsresultatet utgår enbart från sjukhusets egen marknadsföring. Hur skulle du känna inför det?

Arbetet på ett HVB är komplext. I en rapport från 2021 påtalar IVO brister i genomförandet och uppföljningen av vården, i lämplighetsbedömningar samt i inskrivningsförfarande. Det förekommer våld och övergrepp från både personal och boende. Rapporten visar att "kommunerna inte lyckats komma till rätta med bristerna i den sociala barn- och ungdomsvården och att alltid upprätthålla en god kvalitet". Olika or-

ganisationer såsom Rädda barnen och Barnombudsmannen pekar på brister år efter år.

Som personal förväntas du både skapa förtroendefulla relationer och hålla struktur. Samtidigt har du inga befogenheter att mot klientens vilja förhindra att hen har vapen eller beställer droger med mobilen – det vill säga att ta mobilen, visitera bostadsrummet eller väskan. Gör du det, för personalens och boendes säkerhet, riskeras tillståndet när IVO kommer.

Så – vem stöttar egentligen HVB-hemmens ledning och personal? Vi hoppas att regeringens utredning innebär en omstart för HVB-vården! ◀

»Tänk att du ligger på sjukhus och kirurgen som opererar dig inte har medicinsk utbildning. Ditt tillstånd är allvarligt men kunskapen om behandlingsresultatet utgår enbart från sjukhusets egen marknadsföring.«

---

 ANNONS
 

---

”Många föräldrar som tidigare varit rädda för att socialtjänsten ska ta deras barn får nu sin oro bekräftad. Desinformationen gör att det blir svårare att nå dem.”

Läs mer på [akademikern.se](https://akademikern.se)

**Akademikern.**

# Sett, läst, hört

## Om moral, makt och litteratur

### SKÖNLITTERATUR Sympati för djävulen

av Johan Heltne, Fri tanke, 2022

Författaren och musikern Johan Heltne växte upp i församlingen Livets ord. Bland annat om denna uppväxt, om epilepsiliknande anfall, känslostumhet och pappans cancer, handlar hans nya självbiografiska essäbok *Sympati för djävulen*. Men framför allt kretsar texten kring den prestigefyllda författarskolan Biskops Arnö, där Johan Heltne själv studerade för ett femtontal år sedan.

Han har tidigare vittnat om en tystnadskultur inom Livets ord, en kultur som drevs fram av idealet om människor fria från misslyckanden och moraliska brister. I sin nya bok skriver han nu om hur samma tänkande präglar det svenska samhället i stort och den litterära scenen i synnerhet. Johan Heltne ser slående likheter mellan Biskops Arnö och Livets ord – båda institutionerna präglas av sektarism, auktoritetstro och en rädsla för att göra fel, menar han.

Förlaget Fri tanke, grundat av bland andra Abba-medlemmen Björn Ulvaeus, marknadsför *Sympati för djävulen* som



en berättelse om "den möjliga eller omöjliga frigörelsen i litteraturen och konsten". Inom ramen för detta riktar Johan Heltne vass kritik mot såväl författarskolans pedagogiska upplägg och den påbudna likriktningen som mot enskilda namngivna lärare.

Karin Persson

### FACKLITTERATUR

## Vi ger oss aldrig: så gick det till när Sverige förlorade kriget mot knarket

Av Johan Wicklén, Volante, 2022



Cannabis är i dag världens mest populära illegala drog. I Sverige har cannabis varit en viktig motor i de kriminella gängens utveckling och gett näring åt de konflikter mellan olika grupperingar

som vi ser i dag. Dessutom har den spelat en central roll för hur den svenska narkotikapolitiken utvecklats. I boken *Vi ger oss aldrig* använder Svt-reportern Johan Wicklén cannabisen för att syna Sveriges narkotikapolitik från 50-talet och framåt. Han har rest över hela landet för att träffa såväl cannabisodlare som politiker, forskare, poliser, brukare och riskkapitalister. Successivt framträder bilden av en narkotikapolitik som inte haft önskad effekt. I dag känns visionen om ett narkotikafritt samhälle väldigt avlägsen, men vilka alternativ finns egentligen framåt? Boken kommer ut i april.

Annika Sjöberg



### PODD: STARKA MAMMOR – TRYGGA BARN

## Om livet som nyanländ ensamstående mamma

Nästan hälften av alla barn till nyanlända ensamstående mammor lever i absolut fattigdom. I fem avsnitt får lyssnaren höra mammor, barn och experter berätta hur situationen ser ut och vilka lösningar som

finns för de här familjerna. Ett genomgående tema är familjernas otrygga boendeförhållanden. Podden riktar sig främst till yrkesverksamma som möter mammor i liknande situation.

# Tips på socionomfilmer!

AV FREDRIK SÖDERLUND



## 1 Den stora friheten

(Lucky Dogs)

”Den stora friheten” utspelar sig i efterkrigstidens Tyskland under tre decennier där Hans fängslas gång på gång för sin sexuella



önskan om frihet förstörs systematiskt på grund av paragraf 175, som förbjöd homosexuella handlingar i hemlandet. Trösten hittar Hans hos det enda stadiga förhållandet i hans liv, cellkamraten Viktor som själv slåss mot ett drogmissbruk. Sebastian Mieses film handlar lika mycket om en politik och omöjlig kärlek som ett skevt rättssystem och bristen på frihet. *På bio nu.*



## 2 A hero

(Scanbox entertainment)

Rahim sitter i fängelse på grund av en skuld

han inte kunde betala tillbaka. Under två dagars ledighet försöker han övertya sin borgenär att dra tillbaka sitt klagomål mot betalning av en del av summan. För att rentvå sig hittar han på en heroisk historia som gör honom känd i hela landet. När sanningen kommer upp till ytan börjar en häxjakt från både media, arbetsgivaren och hans tidigare biståndsgivare. Det finns alltid en täthet i den iranska regissören Asghar Farhadis filmer. Med små medel sätter han sitt land under lupp där både moraliska frågeställningar, klasskillnader, desperation och viljan att rättfärdiga sig själv avhandlas. *Premiär den 25 mars.*



## 3 Lamm

(Triart)

”Lamm” fick pris i Cannes för bästa originalitet. Det är en indikation på vad

vi som publik kan förvänta oss. Helt enkelt en både surrealistisk, finstämd, spöklik och minst sagt unik familjeskildring. Allt är inkapslat i Islands vidunderliga landskap. Det barnlösa paret Maria (en briljant Noomi Rapace) och Ingvar får erfara en fantastisk upptäckt på sin fårfarm som kommer förändra deras liv. Det som börjar som något vackert, tar dock en smärtsam vändning när naturen måste följa sin gilla gång. *På bio nu.*



# Dammsdal

## Skola och boende för ungdomar inom autismspektrumtillstånd

Vi tar emot ungdomar från hela landet. De kommer till oss för att man trots omfattande insatser i hemkommunen inte fått skolgång och vardag att fungera. Vi anpassar studier, fritid och vardag. Vilket ökar möjligheterna att lyckas såväl med studier som social utveckling. Vi erbjuder fyra skolformer. Dammsdal arbetar med tydliggörande pedagogik.

Dammsdal | 643 92 Vingåker | Tel: 0151-52 43 00 | [www.regionsormland.se/dammsdal](http://www.regionsormland.se/dammsdal)



ANNONS

## Skyddade boenden Stödboenden

**Säkra och trygga lösningar  
med individen i centrum!**

**070-108 15 15**

[info@hemstadenab.se](mailto:info@hemstadenab.se)



**Hemstaden**

[hemstadenab.se](http://hemstadenab.se)

# Trettio år med ett forskningssupplement

**F**orskningssupplementet har allt sedan 1992 ingått som en egen del i Socionomen vid i regel två tillfällen per år och har levererat originalartiklar. Många av de kunskapsluckor och det kunskapsbehov i socialtjänsten som identifierades 1992 lever kvar i dag.

**TIDSKRIFTEN SOCIONOMEN** med sitt forskningssupplement har fått flera prestigefyllda officiella erkännanden och erhållit prestigefulla priser. År 1997 mottog tidskriften Socionomen Förbundet för Forskning i Socialt Arbetes "FORSA-priset" med motiveringen:

"Socionomen har med engagemang, kreativitet och hårt arbete skapat ett unikt forum för kunskapsförmedling utifrån forskningen, praktiken och utbildningen i socialt arbete. Bevakningen av social kunskapsutveckling och aktuell debatt har förbättrats och utökats under 1990-talet genom forskningssupplement och recensionsavdelning. Tidningen är seriös, variationsrik och når ut till en bred målgrupp inom socialt arbete. Här uppmuntras forskare att publicera sig även för breda målgrupper. Här är det naturligt för socialarbetaren att själv beskriva och ge uttryck för yrkesmässiga reflektioner. Här når forskningsbaserad och praktisk kunskap ut till dem som verkligen behöver den. I den breda läsekretsen återfinns beslutsfattare, personal med utvecklingsansvar inom social service, vård och omsorg, studerande, lärare, forskare med flera. Tidningen har därmed blivit en av de mest framstående



Hans Swärd  
Professor vid  
Lunds universitet

länkarna mellan forskning och praktik inom det sociala fältet."

**ÅR 2005 FICK** Socionomens första chefredaktör Per-Olof Kristenson ta emot Centralförbundet socialt arbetes hederspris för sina insatser och för tidskriftens roll. I prismotiveringen heter det bland annat:

"För att kunna utveckla ett professionellt område och ett kunskapsfält krävs tidskrifter där idéer och erfarenheter kan presenteras och diskuteras, där forskningsresultat och information om utbildningssatsningar kan spridas och där praktik, forskning och fält kan mötas.

Som grundare och chefredaktör för tidningen Socionomen har Per-Olof Kristenson bidragit till kunskapsutvecklingen av det sociala arbetet. I tidskriften /.../ möts praktiskt socialt

arbete med forskning på lika villkor. Socionomens forskningssupplement har kommit att bli en länk mellan forskning och praktik."

Socionomens nästa chefredaktör Lena Engelmark lät också det praktiska sociala arbetet och forskningen leva vidare. Hon var lyhörd för behovet av att utveckla relationen mellan teori, utbildning och praktik och tilldelades med sina kollegor i slutet av 2021 det prestigefyllda tidskriftspriset, Årets Tidskrift Fackpress av Sveriges Tidskrifter, med följande motivering:

"En riktigt bra tidskrift är inte bara en samling intressanta artiklar och vältagna bilder. En riktigt bra tidskrift tar sina läsare i handen och promenerar tillsammans genom både glädje och djupaste sorg. En riktigt bra tidskrift ger sina läsare kraft i vardagen /.../."

Bakom varje vetenskaplig artikel som har presenterats i de gånga 50 numren av forskningssupplementet ligger i regel många års forskning och många gånger ett helt yrkeslivs samlade vetande. I faktaresistensens tid finns det skäl att värna det skrivna ordet som bygger på vetenskapliga undersökningsmetoder.

**FORSKNINGSSUPPLEMENTET** läggs nu ner i sin nuvarande form och tar därför inte emot några vetenskapliga originalartiklar längre. Under min tid som redaktör för forskningssupplementet sedan 2005 har jag fått min energi från alla er forskare som skickat in artiklar, men också från er praktiker och utbildare som haft kloka och intressanta synpunkter. Ett stort tack till er alla. ◀

# Aktuella utbildningar våren 2022

- **ACRA Grundutbildning - Kursstart 24/3**
- **Trauma och PTSD - Kursstart 27/4**
- **Familjebehandling med KBT - Kursstart 5/4**
- **Lågaffektivt bemötande - Kursstart 28/4**
- **Ettårig KBT-utbildning - Kursstart 10/5**
- **CRA och ACC - Kursstart 1/6**
- **Missbruksbehandling med KBT - Kursstart 16/6**

040-698 60 00 [www.sverigehalsan.se](http://www.sverigehalsan.se)



SVERIGEHÄLSAN



UPPSALA  
UNIVERSITET  
Institutionen för psykologi

## Psykoterapeutprogrammet

Inriktning kognitiv beteendeterapi, 90 hp

Start HT 2022, ansökan 15 mars - 15 april 2022

Läs mer på [psyk.uu.se](http://psyk.uu.se). Socionomer är idag den största yrkesgruppen på utbildningen.

### ANNONS

Gunilla Jansson



*"Äntligen en bok om hur "hantverket" i socialt arbete går till.*

*Inte nog med det, du får ta del av författarens spännande tankar och reflektioner kring förutsättningarna för det sociala arbetet från micro – till mesonivå.*

*Boken tydliggör hur mångfacetterat arbetet som kurator i skolan är och ger dig viktiga verktyg att lägga i verktygsådan. En självklar bok för alla studenter på socionomutbildningen, skolledare, personal i Elevhälsan och politiska beslutsfattare inom skolans värld."*

Ulla-Stina Berndtsson  
Skolkurator, Kungsbacka

Beställ boken!  
[litenupplaga.se](http://litenupplaga.se)  
[bokus.com](http://bokus.com) m fl.  
Finns även som  
e-bok

Gunilla Jansson är auktoriserad socionom med magisterexamen i psykosocialt arbete vid Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet. Frågor, kontakta Gunilla på 0706-11 32 12 eller maila till [gunilla.jansson@tvaraperspektiv.se](mailto:gunilla.jansson@tvaraperspektiv.se)



Missä inte vårt

# NYHETSBREV!

Håll utkik efter Socionomens nyhetsbrev. Senaste nytt om socialt arbete. Landar i din mejlbox torsdag morgon ojämna veckor.



*Pssst...*  
Ombärlig  
för dig som jobbar  
inom socialt arbete  
& psykoterapi



Ansök till  
hösten 2022!


**Högskolan Sapu nu i  
Stockholm och Göteborg**

Grundläggande psykoterapiutbildning  
Steg 1/GPU, motsvarande 45 hp

Psykoterapeutprogrammet 90 hp

Läs mer och sök på [www.sapu.se](http://www.sapu.se)

**HÖGSKOLAN  
sapu**



GÖTEBORGS PSYKOTERAPI INSTITUTET

GRUNDAT 1974

Anordnar med start HT 2022:

Göteborg, Stockholm och Malmö:  
**Grundläggande utbildning (Steg 1)  
i psykoanalytisk teori och praktik**

Göteborg:  
**Aspirantprogram och  
Symtomfokuserad korttids-  
terapiutbildning**

---

031-711 97 51 - [www.gpsi.se](http://www.gpsi.se)

ANNONS

Norrbacka-Eugeniastiftelsen utlyser **anslag till anställning som doktorand(er)** inom området:

**FORSKNING RÖRANDE PERSONER MED FYSISK RÖRESENEDSÄTTNING**

Vi välkomnar ansökningar från samtliga vetenskapsområden. Forskning som förbättrar villkoren för målgruppen barn, ungdomar och vuxna med varaktig fysisk rörelsenedsättning prioriteras. Ansökan ska innehålla en plan för avhandlingsarbetet, godkänd av handledare och examinator. I planen ska avhandlingsarbetets syfte och metoder redovisas. Vidare ska framgå hur långt arbetet framskridit, fördelningen på kurspoäng respektive avhandlingspoäng. Bifoga även en tidplan. Ange aktuellt löneläge. Behörig att söka är den som redan är antagen som doktorand.

Ansökan ska insändas i 3 ex till nedanstående adress samt mejlas till [info@norrbacka-eugenia.se](mailto:info@norrbacka-eugenia.se) och vara stiftelsen tillhanda senast den **15 maj 2022**.

**För närmare information** kontakta professor Erland Hjelmquist 070-859 25 54, professor Eva Beckung 070-595 65 31 eller stiftelsens kansli 08-751 18 29.

**Norrbacka-Eugeniastiftelsen**  
Box 6240, 102 34 Stockholm, [www.norrbacka-eugenia.se](http://www.norrbacka-eugenia.se)



SVENSK  
INSAMLINGS  
KOMITEE  
KONTROLL

**GÖR EN  
LIVSVIKTIG  
INSATS**

Bli månadsgivare på  
[lakareutangranser.se](http://lakareutangranser.se)

**MEDECINS SANS FRONTIERES  
LÄKARE UTAN GRÄNSER**

NÄSTA NUMMER

# TEMA

# KORTTIDSTERAPI

Psykodynamisk korttidsterapi kan hjälpa personer med lindrigare problem. Men hur fungerar det? Och varför? Det får du veta i nästa nummer av Socionomen.



→ I din brevlåda den 21 april



# Vilken skillnad gör VoB?

Samtliga ärenden vid VoB:s HVB, skyddade boenden och stödboenden följs upp genom effektskattningar. Dessa genomförs vid inskrivning, under insatsens gång samt vid utskrivning.

På Högelids tonårsenhet i Alvesta används FIT (Feedbackinformed treatment) och skattningsformulären ORS/SRS. Med hjälp av dessa får ungdomen varje vecka berätta om sitt mående och om hur hen uppfattar samtalen och insatsen.

Läs mer om Högelid och hur vi arbetar med FIT på vår hemsida och blogg: [www.vob.se](http://www.vob.se)



Verksamhetschef Anna Meyer och hennes team tar emot unga mellan 12–20 år för akut, behandlings och utredningsinsatser.

0472 - 105 10 · [anna.meyer@vob.se](mailto:anna.meyer@vob.se)



VoB driver HVB, skyddat boende, lägenhetsboenden och familjehem.  
Bolaget är kommunägt, drivs utan vinstsyfte och är kvalitetscertifierat enligt ISO 9001.

[vob.se](http://vob.se)



# *Fokusfredag*

Inspiration och utveckling

Fokusfredag med Humana är våra kostnadsfria digitala föreläsningar. Här sätter vi fokus på högaktuella ämnen och bjuder in intressanta föreläsare. Välkommen!

